

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ**

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____
(підпис) (ініціали,
прізвище)

« ____ » _____ 20__ р.

Дипломна робота
на здобуття ступеня бакалавра

галузь знань 0305 Економіка та підприємництво

напрямок підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка»

на тему: «Удосконалення міграційної політики України в умовах глобалізаційних викликів»

Виконала студентка ІV курсу, групи УС-52

Фролова Аліна Анатоліївна
(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
(підпис)

Керівник доцент, к.е.н., Грінько І. М.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

Рецензент доцент, к.е.н., Пічугіна М. А.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

Засвідчую, що у цій дипломній роботі немає запозичень з праць інших авторів без відповідних посилань.

Студент _____

(підпис)

Київ – 2019 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»**

Факультет менеджменту та маркетингу
Кафедра міжнародної економіки
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Напрямок підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ С. В. Войтко
(підпис) (ініціали, прізвище)

« _____ » _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

**на дипломну роботу студенту
Фроловій Аліні Анатоліївні**

1. Тема роботи: «Удосконалення міграційної політики України в умовах глобалізаційних викликів»
керівник роботи – Грінько Ірина Миколаївна, доцент, к.е.н.,
затверджені наказом по університету від 28 лютого 2019 р. № 788-с
2. Термін подання студентом роботи: 22 травня 2019 р.
3. Вихідні дані до роботи: фундаментальні положення економічної теорії, періодичні та монографічні видання, матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій, статистичні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства фінансів, статистика Світового Банку, Міграційний портал, статистика ООН, Міжнародна організація праці, представництво Міжнародної організації з міграції.
4. Об'єкт дослідження: удосконалення міграційної політики України в умовах глобалізації.
5. Предмет дослідження: теоретико-методичні та практичні засади удосконалення міграційної політики України на прикладі досвіду країн Європейського Союзу у контексті глобалізаційних викликів та сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.
6. Мета дослідження: теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення міграційної політики України як чинника економічного розвитку держави в умовах глобалізаційних викликів.
7. Перелік завдань, які потрібно розробити:

- дослідити формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції;
- розглянути фактори впливу на міграцію;
- узагальнити методичні підходи до оцінювання результативності міграційної політики;
- здійснити порівняльний аналіз міграційної політики України та країн ЄС;
- проаналізувати фактори впливу на міграцію трудових ресурсів України як об'єкта міграційної політики;
- провести оцінювання результативності міграційної політики в Україні;
- здійснити прогнозування міграції трудових ресурсів України у контексті глобалізаційних викликів;
- запропонувати рекомендації щодо удосконалення міграційної політики України на підставі досвіду країн ЄС.

8. Перелік ілюстративного матеріалу (із зазначенням плакатів, презентацій тощо): кількість рисунків – 12, таблиць – 10.

9. Дата видачі завдання: 30.10.2018 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Строк виконання етапів дипломної роботи	Примітка
1.	Закріплення студента за науковим керівником дипломної роботи	01.09.2018-25.09.2018	
2.	Вибір теми дипломної роботи та затвердження її на засіданні кафедри	01.09.2018-25.09.2018	
3.	Розробка змісту дипломної роботи та видача завдання керівником	18.10.2018-31.10.2018	
4.	Підписання завідувачем кафедри листа «Завдання на дипломну роботу студенту»	01.11.2018-03.11.2018	
5.	Підбір літератури за темою дипломної роботи та її аналіз	03.11.2018-30.11.2018	
6.	Підготовка теоретичного розділу та погодження його змісту з керівником дипломної роботи	31.12.2018	
7.	Проведення аналізу об'єкта економічного дослідження	01.01.2019-28.02.2019	
8.	Узагальнення результатів аналізу та виявлення невикористаних резервів у діяльності досліджуваного об'єкту	01.03.2019-15.03.2019	
9.	Завершення підготовки другого розділу	20.03.2019	
10.	Розробка та обґрунтування удосконалень, які є основою третього, рекомендаційного розділу	21.03.2019-20.04.2019	
11.	Узагальнення отриманих наукових результатів всієї роботи та підготовка загальних висновків	21.04.2019-27.04.2019	

12.	Оформлення дипломної роботи та перевірка її науковим керівником	28.04.2019- 15.05.2019	
13.	Доопрацювання дипломної роботи задля усунення виявлених керівником недоліків	16.05.2019- 22.05.2019	
14.	Проведення попереднього захисту та оформлення відгуку науковим керівником	23.05.2019- 25.05.2019	
15.	Подання дипломної роботи на перевірку на плагіат і проходження нормоконтролю	до 31.05.2019	
16.	Надання дипломної роботи рецензенту. Підготовка рецензентом офіційної рецензії за встановленим зразком.	28.05.2019- 31.05.2019	
17.	Підготовка доповіді та наочних матеріалів до захисту	01.06.2019- 05.06.2019	
18.	Захист дипломної роботи перед ЕК	згідно із затвердженим графіком	

Студент

_____

(підпис)

Фролова А. А.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____

(підпис)

Грінько І. М.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Сторінок 78	Рисунків 12	Таблиць 10
Мета дослідження:	Метою дослідження є теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення міграційної політики України як чинника економічного розвитку держави в умовах глобалізаційних викликів.	
Завдання дослідження	<ul style="list-style-type: none"> – дослідити формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції; – розглянути фактори впливу на міграцію; – узагальнити методичні підходи до оцінювання результативності міграційної політики; – здійснити порівняльний аналіз міграційної політики України та країн ЄС; – проаналізувати фактори впливу на міграцію трудових ресурсів України як об'єкта міграційної політики; – провести оцінювання результативності міграційної політики в Україні; – здійснити прогнозування міграції трудових ресурсів України у контексті глобалізаційних викликів; – запропонувати рекомендації щодо удосконалення міграційної політики України на підставі досвіду країн ЄС. 	
Предмет дослідження:	теоретико-методичні та практичні засади удосконалення міграційної політики України на прикладі досвіду країн Європейського Союзу у контексті глобалізаційних викликів та сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.	
Об'єкт дослідження:	удосконалення міграційної політики України в умовах глобалізації.	

Ключові слова: міграційна політика, міграція, міграційні процеси, міграція трудових ресурсів, глобалізаційні виклики, глобалізація.

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі запропоновано авторське визначення сутнісної характеристики поняття «міграційна політика» та досліджено формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції. Виявлено загальні фактори впливу на міграцію від яких залежить ефективність міграційної політики, а також встановлено, що згідно напряму міграції існують фактори «притягування» та «відштовхування». Проведено аналіз міграційних процесів за період 2010-2018 роки та виявлено вплив глобалізаційних процесів на ефективність міграційної політики як країн ЄС, так і України. Проаналізовано фактори впливу на міграцію трудових ресурсів України як об'єкта міграційної політики, серед яких виявлено тісний зв'язок між обсягами міграції трудових ресурсів та середньою заробітною платою. На основі проведеного аналізу та прогнозу показників міграції запропоновано заходи щодо удосконалення міграційної політики України, які ґрунтуються на досвіді країн ЄС.

Дана робота виконана на 78 аркушах, містить 12 рисунків, 10 таблиць, 55 джерел літератури.

Ключові слова: міграційна політика, міграція, міграційні процеси, міграція трудових ресурсів, глобалізаційні виклики, глобалізація.

In the dissertation the definition of the term "migration policy" has been suggested by the author while researching the development and formation of migration policy in context of scientific theories about migration. The general factors, which have an impact on migration and effectiveness of migration policy have been identified and alongside with this the factors of "pull" and "push" taking into account the direction of migration have been revealed. The study analysed the migration processes over the period of 2010-2018 and the globalization processes were discovered to impact the effectiveness of migration policy in both EU and Ukraine. The factors influencing migration of Ukrainian labour resources regarded as an object of migration policy were analyzed, which

demonstrated the close link between the labour migration and average wages. Based on the analysis and predictions of migration indicators, a number of actions and measures were suggested for improving the migration policy of Ukraine, complain with the European experience and practice.

The dissertation consists of 78 pages, 12 figures, 10 tables, 55 references.

Key words: migration policy, migration, migratory processes, migration of labor resources, globalization challenges, globalization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	14
1.1. Формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції.....	14
1.2. Фактори впливу на міграцію.....	19
1.3. Методичні підходи до оцінювання результативності міграційної політики.....	22
Висновки до розділу 1.....	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	29
2.1. Порівняльний аналіз міграційної політики України та країн ЄС.....	29
2.2. Аналіз факторів впливу на міграцію трудових ресурсів України як об’єкта міграційної політики.....	40
2.3. Оцінювання результативності міграційної політики в Україні.....	47
Висновки до розділу 2.....	55
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	57
3.1. Прогнозування міграції трудових ресурсів України у контексті глобалізаційних викликів.....	57
3.2. Удосконалення міграційної політики України на підставі досвіду країн ЄС.....	61
Висновки до розділу 3.....	69
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Наростанням обсягів міжнародних міграційних переміщень трудових ресурсів та змін їх сутнісних характеристик є передусім активний розвиток глобалізаційних процесів. Історично склалося, що саме велика кількість факторів спонукає населення до міграції. Зміна клімату, демографія, економічна нестабільність у країні, зростаюча нерівність і прагнення до кращого життя, а також незадоволеність потребами ринку праці України стимулюють міграційні переміщення. Глобалізація значно збільшила число людей, у яких з'являється бажання та здатність переїхати в іншу країну. Саме міграція трудових ресурсів за межі національних держав є важливим глобалізаційним викликом в суспільному розвитку. Свобода пересування відкриває нові можливості для населення України, проте значно підвищує вимоги до міграційної політики держави, яка має забезпечувати ефективне використання потенціалу трудових мігрантів.

Міграція тісно пов'язана з процесами глобалізаційного розвитку, тобто соціально-економічна нерівність, яка характеризується розвитком більшості країн світу, призводить до виникнення міграції населення. Міграція перетворюється на важливий чинник економічного розвитку країн призначення, в яких спостерігається дефіцит працівників, старіння населення тощо. Натомість втрати населення можуть загальмувати економічний розвиток країн походження. Країни-реципієнти розвиваються завдяки прибуттю кваліфікованих працівників, проте в країнах-донорах спостерігається «відплив мізків». У країнах призначення мігранти часто заповнюють прогалини на ринку праці та компенсують дефіцит робочої сили, спричиненої демографічними зрушеннями чи іншими чинниками. Для того, щоб потенційні переваги міграції були максимізовані та широко поширені, необхідною умовою є удосконалення міграційної політики. Тим не менш, міграція може призвести до негативних наслідків. Наприклад, у невеликих країнах, що розвиваються, еміграція може спричинити дефіцит кваліфікованих працівників.

Тоді як у країнах призначення, великі притоки мігрантів можуть витіснити місцевих працівників з ринку праці, адже мігранти погоджуються на суттєво менші заробітні плати.

Отже, міграційна політика є засобом подолання дефіциту на ринку праці та ефективним інструментом економічного розвитку країни. Необхідно розробити дієву міграційну політику, щоб запобігти негативних наслідків міграційних процесів. Внаслідок глобалізаційних змін, особливо актуальним постає питання регулювання міграційних процесів. Адже процеси глобалізації істотно впливають на міграційні процеси через різноманітні чинники, до яких насамперед слід віднести: воєнні дії, економічні санкції, тероризм, політичні переслідування, техногенні катастрофи, природні катаклізми, глобальна нерівність економічного і соціального розвитку. Окрім глобалізаційних проблем людства, стимулювати міграцію може глобалізаційний розвиток (розвиток нововведень, ноу-хау, поширення передових технологій, підвищення якості життя, поширення захисту громадських прав та основних свобод людини, поліпшення добробуту сімей, розширення можливостей вибору та доступу до нових ідей, знань, об'єднання зусиль людства у вирішенні глобальних проблем). Таким чином нерівномірність розвитку країн призводить до стимулювання міграційних процесів. Тому глобалізаційний розвиток спонукає керівництво будь-якої держави, у тому числі й України до удосконалення міграційної політики з врахуванням глобалізаційних викликів.

Дослідження міграційної політики широко представлені в зарубіжній літературі працями таких науковців: М. Вайнера, Е. Мейерса, Д. Холліфільда та інші. В Україні також були опубліковані численні праці, авторами яких є: С. О. Западнюк, О. А. Малиновська, К. В. Шиманська та інші науковці та практики, які вивчали нагальні міграційні проблеми країни, пропонували своє бачення їх урегулювання засобами державної політики.

Метою дипломної роботи є теоретичне обґрунтування, вироблення науково-методичних засад і практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення

міграційної політики України як чинника економічного розвитку держави в умовах глобалізаційних викликів.

Відповідно до поставленої мети в роботі було визначено і вирішено такі завдання:

- дослідити формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції;
- розглянути фактори впливу на міграцію;
- узагальнити методичні підходи до оцінювання результативності міграційної політики;
- здійснити порівняльний аналіз міграційної політики України та країн ЄС;
- проаналізувати фактори впливу на міграцію трудових ресурсів України як об'єкта міграційної політики;
- провести оцінювання результативності міграційної політики в Україні;
- здійснити прогнозування міграції трудових ресурсів України у контексті глобалізаційних викликів;
- запропонувати рекомендації щодо удосконалення міграційної політики України на підставі досвіду країн ЄС.

Об'єктом дослідження є удосконалення міграційної політики України в умовах глобалізації.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні засади удосконалення міграційної політики України на прикладі досвіду країн Європейського Союзу у контексті глобалізаційних викликів та сучасних тенденцій розвитку міжнародних економічних відносин.

Для досягнення мети та вирішення основних задач дипломної роботи застосовані різноманітні **методи дослідження**. До основних загальнонаукових методів дослідження, які використані автором, відносяться: абстрактно-логічний – при дослідженні сутності різноманітних категорій і понять сфери державного регулювання трудової міграції; порівняльно-економічний – при аналізі вітчизняного

та світового досвіду державного регулювання трудової міграції; статистичний та економічний аналіз – для опрацювання масиву статистичних та емпіричних даних; для оцінки стану і аналізу державного регулювання трудової міграції в умовах глобалізації; графічний для наочної ілюстрації досліджуваних явищ та процесів; економіко-математичний аналіз – для обґрунтування методичних підходів до прогнозування трудової міграції.

Теоретико-інформаційну основу дослідження становлять фундаментальні положення економічної теорії; наукові праці відомих зарубіжних та вітчизняних вчених; періодичні та монографічні видання; матеріали міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій; статистичні матеріали Державної служби статистики України, Світового Банку, Міністерства соціальної політики України, Міністерства фінансів України, Міграційного порталу, Міжнародна організація праці, представництва Міжнародної організації з міграції.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані та обґрунтовані в дипломній роботі висновки та пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності міграційної політики України в умовах глобалізаційних викликів.

Отримані результати, які мають практичне значення, полягають у наступних положеннях:

- обґрунтовано рекомендації щодо оцінювання результативності міграційної політики в Україні;
- сформульовано пропозиції з питань ефективного регулювання міграцією трудових ресурсів на державному рівні, які нададуть змогу удосконалити міграційну політику України у відповідності до глобалізаційних викликів та сучасних вимог сьогодення;
- запропоновано заходи щодо удосконалення міграційної політики України, які ґрунтуються на прикладі країн ЄС.

Публікації. За результатами дипломної роботи було опубліковано 6 наукових праць.

Стаття у науковому фаховому виданні України:

1. Фролова А. А., Грінько І. М. Удосконалення міграційної політики України // Фаховий науковий журнал «Вісник Одеського національного університету. Економіка». Том 24 Випуск 2 (75) 2019. С. 11-15.

Стаття у інших виданнях:

1. Фролова А. А., Грінько І. М. Напрями регулювання міграції трудових ресурсів України // Міжнародна економіка: інтеграція науки та практики: Збірник наук. праць: КПІ ім. І. Сікорського, 2018. С. 119-126.

Тези доповідей у зарубіжних виданнях:

1. Frolova A. A. Development of international labour migration in Ukraine // Proceedings of XXVII International scientific conference «New step in science». Morrisville, Lulu Press., 2018. PP 50-55.

Тези доповідей у інших виданнях:

1. Frolova A. A. Scientific approaches to the interpretation of essence of the concept «migration policy» // Universum View: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 вересня 2018 р. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. PP 65-66.

2. Фролова А. А. Заходи ефективного управління міграційними процесами України // Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф., 19 жовтня 2018 р. – К. : Нац. авіац. ун-т, 2018. С. 552-553.

3. Фролова А. А. Порівняльний аналіз ефективності міграційної політики України та країн ЄС // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність: зб. наук. пр. XV (XXVII) Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2019 р. – К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2019. С. 43-44.

Перелік структурних частин: обсяг тексту роботи – 78 сторінок, кількість таблиць – 10, рисунків – 12, кількість використаних джерел – 55.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції

Процес формування міграційної політики потребує дослідження, адже ефективна міграційна політика прискорює соціально-економічний розвиток країни, забезпечує потреби економіки в трудових ресурсах, а також передбачає урахування міжнародних стандартів. Перед розглядом формування міграційної політики в умовах розвитку наукових теорій міграції, розглянемо наукові підходи щодо трактування сутності поняття «міграційна політика» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Наукові підходи щодо трактування сутності поняття «міграційна політика»

Автор	Визначення	Джерело
1	2	3
М.П. Бублій	сукупність теоретичних положень, цілей і завдань, засобів і методів щодо регулювання внутрішніх і міждержавних процесів переміщення населення, її характер і спрямованість визначаються соціально-економічною стратегією держави, а також змістом зовнішньої політики на певному етапі розвитку.	[1]
В.С. Васильченко	сукупність заходів, що здійснюються державою з метою регулювання міграційних процесів, створення умов для реалізації інтелектуального і трудового потенціалу мігрантів, побудови демографічного правового суспільства, забезпечення належного соціально-економічного та демографічного розвитку, дотримання принципів захисту національних інтересів, безпеки і територіальної цілісності України.	[2, с. 10]
М.М. Відякіна	комплекс заходів, що ґрунтуються на соціально-економічних та демографічних потребах країни, які держава й суспільні інститути реалізують з метою управління міграційними потоками, забезпечення належних умов для гармонійного співіснування громадян і мігрантів, сталого соціально-економічного розвитку.	[3]
А.П. Голіков, О.А. Довгаль	комплекс законодавчих, організаційних, економічних заходів, спрямованих на регулювання в'їзду в країну і виїзду з країни населення, і зокрема робочої сили.	[4, с. 224]

1	2	3
С.Ф. Денисюк	комплекс заходів, які належать до сфери державного управління і включають процес прийняття рішень, врегульований правовими нормами, контрольований представницькою владою і спрямований на впорядкування міграційних процесів.	[5]
О.В. Кокорева	концептуально-обґрунтована сукупність заходів державних і недержавних установ щодо регулювання й контролювання міграційних потоків з урахуванням соціально-економічного розвитку приймаючого регіону, національної сумісності, специфіки психології мігрантів і кліматичних особливостей місць розселення з дотриманням принципів захисту економічної безпеки національної економіки, а також подолання наслідків процесів міграції, що розвиваються стихійно.	[6, с. 5]
О.А. Малиновська	система умов, способів і заходів управління міграційною рухливістю населення.	[7, с. 47]
О.А. Малиновська	складова політики держави, спрямованої на збільшення своєї могутності та забезпечення безпеки.	[8, с. 33]
Е. Мейерс	результат взаємодії різних чинників соціально-економічного і зовнішньополітичного характеру, а також залежить від основних характеристик міграційного потоку і набуває інших рис залежно від того чи йдеться про трудову міграцію, переселенську міграцію, або пошуки притулку.	[9, с. 36]
В.М. Мойсеєнко	у вузькому сенсі – це вплив на механізми міграційного руху шляхом його стимулювання або, навпаки, обмеження, тоді як у широкому – на суспільні та соціально-економічні умови, які формують міграційну поведінку людей.	[10, с. 101]
Т.П. Петрова	система правових, фінансових, адміністративних і організаційних заходів держави та недержавних установ щодо регулювання міграційних процесів з позицій міграційних пріоритетів, кількісного та якісного складу міграційних потоків, їх соціальної, демографічної та економічної структури.	[11, с. 251]
О.Т. Риндзак	цілеспрямована діяльність органів державної влади щодо регулювання міграційних та інтеграційних процесів, а також пов'язаних з ними факторів з метою оптимізації міграційної активності населення з позицій національних пріоритетів, гармонізації індивідуальних і суспільних інтересів, яка у тісній взаємодії з іншими видами політики покликана сприяти покращенню якості життя населення і цілісності соціуму, а також відповідати потребам розвитку людини як найвищої цінності.	[12, с. 73]
А.У. Хомра	комплекс розробок і заходів, спрямований на формування необхідних потоків і потрібної інтенсивності міграції населення.	[13, с. 50]

Удосконалення міграційної політики обумовлює необхідність чіткого формулювання сутності економічної категорії «міграційна політика». Оскільки немає чіткого єдиного визначення «міграційної політики», дане визначення потребує систематизації. Відмінність поглядів науковців та практиків щодо трактування сутності даного поняття потребує окремого наукового дослідження.

На нашу думку, найповнішим є визначення міграційної політики, що було сформовано О. В. Кокоревою, адже в даному визначенні чітко вказані особливості міграційних процесів, які необхідно враховувати задля подолання негативних наслідків процесів міграції. Вчений у своїй науковій праці [10] розглядає міграційну політику у вузькому та широкому значеннях як дії держави, пов'язані з упорядкуванням міграційних процесів. Позиція Е. Мейерса (Meyers E.), на думку низки дослідників, є наразі найбільш прийнятною для аналізу міграційної політики, проте вона базується переважно на досвіді розвинутих країн, сформована передусім на прикладах країн призначення, а не походження мігрантів. Проаналізувавши різні погляди науковців щодо визначення поняття «міграційна політика», представимо авторське трактування цієї категорії. На наш погляд, міграційна політика – це сукупність заходів зі сторони держави щодо ефективного регулювання міграційними процесами для забезпечення сталого економічного розвитку держави та його відповідності глобалізаційним викликам сьогодення. Ефективна міграційна політика повинна поєднувати в собі інтереси держави та мігрантів. Адже дане визначення включає характерний йому зміст, а саме враховує розвиток глобалізаційних процесів та забезпечення сталого економічного розвитку держави. Проте в подальшому можна було б уточнити та надати певний перелік необхідних заходів зі сторони держави щодо ефективного регулювання міграційними процесами.

Завдяки науковим працям А. Золберга (Zolberg A.) [14] у 1980-1990 рр. відбулося наукове осмислення міграційної політики як важливого чинника міграційних процесів. Вчений зауважив, що всі країни, куди люди бажають в'їхати,

зазвичай обмежують в'їзд. Таким чином, саме їх політика визначає, чи здійснюватимуться переміщення населення і, якщо так, якими вони будуть.

Науковці вивели різноманітні економічні теорії [15] пояснення міграцій, що фокусуються передусім на економічних чинниках переміщень. Розглянемо існуючі економічні теорії, які пояснюють формування та вектори міграційних процесів.

Просторово-міграційний баланс (Castles S., Miller M.J.) наголошує, що причини міграції полягають у відмінностях в рівнях заробітної плати між країнами походження і призначення мігрантів [15, с. 57].

Згідно теорії людського капіталу (Becker G.S., Schultz T.W.) [16; 17], людина, її знання, уміння, досвід мають провідну роль у процесі створення суспільного багатства. Всі види міграції досліджуються відповідно до поведінки окремих людей і домогосподарств.

Відповідно до нової економічної теорії трудової міграції (Stark O., Bloom D.E., Taylor E.J.) [18] вирішальну роль у прийнятті рішення про міграцію відіграє родина (домогосподарство), яка розглядає міграцію як спосіб максимізації доходу та мінімізації ризиків. Грошові перекази мігрантів виведені на перший план та використовуються у виробництві, сільському господарстві тощо. Нова економічна теорія трудової міграції пояснює важливість працевлаштування, її тривалість та динаміку міграційних процесів.

Теорія світових систем (Wallerstein I., Petras E., Sassen S.) [19; 20; 21] полягає у тому, що міграційні процеси стимулюють глобалізаційні виклики та сучасні вимоги сьогодення, а також завдяки еволюції світової економіки відбувається розширення зв'язків між країнами походження і призначення мігрантів. Міграція трудових ресурсів інтерпретується не лише як втеча від бідності (в добровільній міграції не беруть участь найбідніші верстви), а й як стратегія розвитку (досвід, грошові перекази).

Концепція «мобільного переходу» (Zelinsky W., Skeldon R., Okolski M., Olesen H., Nayyar D., Solimano A., Martin F., Taylor E.J.) [22; 23] розвиває теорію демографічного переходу, включаючи в нього, крім змін у рівнях народжуваності

та смертності, динаміку територіальної мобільності населення. Ця концепція наголошує на ролі глобалізаційних викликів у видозмінах міграції, її зв'язку з економічним зростанням та зростанням добробуту населення.

Теорія «притягування-відштовхування» (Lee E.S., Skeldon R., De Haas H.) [24] передбачає багатофакторність механізму прийняття рішення про міграцію та можливості мігрувати в цілому.

У рамках неореалістичного підходу для розуміння міграційної політики необхідно врахувати кілька гіпотез. По-перше, міграція важлива для держави лише як чинник її безпеки, тому більшість наукових робіт прихильників цього підходу присвячено саме загрозам національній безпеці, у тому числі терористичній загрозі, що пов'язується з міграцією. По-друге, на міграційну політику впливають конфлікти між державами, які розглядаються як наслідок порушення балансу сили на міжнародній арені. Вони, зокрема, можуть призвести до обмежень пересувань населення, або, навпаки, їх активізувати [25, с. 88].

Прихильники ліберального підходу вважають, що в основі поведінки держав лежить захист їх інтересів. Проте посилюється роль міжнародних організацій, так як співпраця створює можливості для набуття вигоди різними сторонами у тривалій перспективі [25, с. 89].

Конструктивістський підхід, на відміну від неореалістичного та ліберального, базується на тому, що інтереси держав, які є рушіями міжнародних відносин, здатні трансформуватися в процесі взаємодії між ними [25, с. 91].

Ці різноманітні існуючі теорії мають протиріччя, взаємодоповнення та часткові співпадіння, проте жодна з них не може забезпечити вичерпне пояснення міграцій. Наукові підходи, які використовуються в сучасних дослідженнях, дають змогу розглядати міграційну політику як сферу взаємодії стратегій мігрантів та політики держав їхнього походження та призначення, а не лише як відображення демографічних чи економічних факторів [25, с. 92].

1.2. Фактори впливу на міграцію

Аналіз впливових факторів на міграцію надає можливість прогнозувати її подальший розвиток, тобто формувати гіпотези щодо міграційної поведінки населення. Міграція негативно впливає на демографічну ситуацію, оскільки велика кількість українців виїздить за кордон спочатку з метою працевлаштування, а зрештою залишається на постійне місце проживання. Тому виявлення факторів впливу, встановлення причин, цілей і напрямків міграцій за допомогою статистичних методів надасть можливість впровадити виважену політику у сфері регулювання міграційних потоків.

Міграція є одним з важливих соціально-економічних показників розвитку країни. Міграція формується під впливом економічних, соціальних та політичних факторів, які і сприяють переміщенню населення з країн з несприятливою соціально-економічною ситуацією до країн з кращими умовами життя. У науковій літературі існує різноманітна класифікація взаємозалежних факторів, під впливом яких формується міграція. Фактори впливу на міграцію діють одночасно і певною мірою взаємозалежні.

Економіст Е. Лі у своїй науковій праці [24] припустив, що на кожній території діють фактори притягування/відштовхування (Pull/Push factors), які впливають на міграцію. Фактори відштовхування можна описати як несприятливі внутрішні умови, що спонукають людей шукати роботу за кордоном, а фактори притягування – як сприятливі умови в цільових країнах міграції, що роблять ці країни більш привабливими в очах потенційних мігрантів. До факторів відштовхування можуть відноситися деякі фактори економічного характеру (безробіття, низький рівень доходу, високе оподаткування); соціальні та політичні (бідність, дискримінація, війни); несприятливі природні та кліматичні умови (екологічні проблеми та забруднення навколишнього природного середовища, кліматичні зміни та катастрофи) тощо. Факторами притягування можуть бути високий рівень економічного розвитку, більш високі доходи, безпека, можливість отримати доступ

до ринку праці тощо.

Разом з факторами притягування і відштовхування, на міграцію діють проміжні фактори. Проміжні фактори зростають зі збільшенням відстані між територіями і можуть виступати в якості обмежувачів міграційних потоків. До їх числа належать транспортні витрати, законодавче регулювання переміщень населення, доступність інформації щодо потенційної країни перебування і т.д.

Він зазначає, що міграція є процесом селективним (вибірковим) і одні і ті самі фактори можуть впливати на різних людей по-різному. Науковець зазначає, що фактори притягування роблять більший вплив на високоосвічених людей, які до того ж і так мають певне положення, проте вони можуть отримати більш вигідні пропозиції в іншому місці. Висока мобільність характерна для висококваліфікованих фахівців тому, що скоріше за все міграція означає просування вгору по кар'єрних сходах і рівні доходів. Для низькокваліфікованих працівників навпаки, більше значення мають негативні, тобто фактори відштовхування.

На думку вченого, людина стає активним агентом, у якого є можливість для самостійного прийняття рішення мігрувати чи ні. Потенційний мігрант буде приймати рішення щодо міграції в тому випадку, якщо комбінація факторів притягування і відштовхування настільки сильна, щоб виправдати труднощі, які будуть переживати потенційні мігранти в процесі переїзду. Важливою характеристикою, що впливає на схильність до міграції, є знаходження людини на певних етапах життєвого циклу. Так, до покидання рідної домівки схильні ті, хто виходить на ринок праці, або одружується, тоді як люди, які розводяться або залишають ринок праці (виходять на пенсію) можуть зробити зворотну міграцію. Він концентрує свою увагу на економічних факторах впливу на міграцію. Незважаючи на безліч раціональних причин міграції, на цей процес можуть впливати причини нерациональні і особисті.

Отже, узагальнимо міграційні (соціально-економічні) фактори притягування / відштовхування (табл. 1.2).

Загальні фактори впливу на міграцію

Фактори притягування (pull factors)	Фактори відштовхування (push factors)
1. Вища оплата праці, наявність можливості для працевлаштування, можливість вибору робочого місця з урахуванням особистих вподобань. Найвагомим фактором міграції є розмір заробітної плати, яка може гарантувати гідний рівень життя мігранта та його родини	1. Несприятлива ситуація на ринку праці, зокрема посилення безробіття, незадовільний розмір заробітної плати, низькі умови праці. А також невідповідність між рівнем оплати праці та фактичною вартістю життя в країні
2. Політична стабільність	2. Посилення політичної нестабільності
3. Гарантія безпеки	3. Військові конфлікти, відсутнє відчуття захищеності, неналежний рівень безпеки (загроза безпеці)
4. Вища купівельна спроможність населення	4. Високий рівень інфляції, низька купівельна спроможність населення, заборгованість по виплаті заробітної плати
5. Потенціал розвитку та освіти дітей, шанс самореалізації, підвищення рівня амбіцій	5. Незадовільний рівень економічного розвитку країни
6. Покращення умов життя, вищий рівень життя, можливість покращити свій добробут	6. Низький рівень життя населення (межа бідності)
7. Підприємницькі можливості, відсутність негативних проявів корупції, більш вигідне оподаткування доходів	7. Несприятливі умови ведення бізнесу, корупція
8. Наявність програм соціального забезпечення, тобто соціальний захист	

Джерело: виявлено та систематизовано автором на підставі [24; 26].

Складно визначити, які фактори притягування/відштовхування як країн-походження, так і країн-призначення є найбільш важливими для різних груп та класів людей. В кожній країні фактори матимуть індивідуальний характер, проте деякі фактори можуть носити схожі риси, що може бути характерним для певного регіону. Основним фактором для міграції є економічні причини. Найважливішим стимулом мігрувати є очікувана вища заробітна плата і ліпші загальні економічні результати в країні перебування. Міграційна політика країни призначення, зокрема, можливість отримання дозволу на проживання і роботу, а також подібність мови і культури, є також важливими факторами, що визначають вибір населення [26, с. 2]. Проте мотивація для міграції зменшуються з віком, тому що чим старшою є людина, тим нижче очікувані переваги від переїзду за кордон [26, с. 35].

1.3. Методичні підходи до оцінювання результативності міграційної політики

Суспільно-економічні відносини під впливом глобалізаційних перетворень, економічна нестабільність окремих країн, загроза безпеки та існуючі військові конфлікти призводять до посилення інтенсивності міграції. Багатофакторність соціально-економічних процесів в країні, недостатність інформації про формування міграції створює певні труднощі при регулюванні цим процесом. Це обумовлює необхідність перегляду методичних підходів до оцінювання результативності міграційної політики.

Необхідною умовою функціонування міграційної політики є оцінювання її результативності, що спирається на дані моніторингу міграції. Оцінювання результативності міграційної політики включає систему показників, що характеризують міграцію. Об'єктивно оцінити ефективність, результативність та дієвість міграційної політики можна тільки за наявності єдиних критеріїв, показників та індикаторів. Метод оцінювання результативності міграційної політики дозволяє провести оцінювання соціальних і економічних змін системно, тобто врахувати різні фактори і розрахувати результативність, вирішуючи кілька пріоритетних завдань одночасно.

Оцінювання результативності міграційної політики передбачає формування системи моніторингу для отримання на регулярній основі різноманітних кількісних і якісних даних, аналітичних матеріалів, експертних оцінок, що відображають ефективність функціонування міграційної політики та дозволяють охарактеризувати стан міграційної політики.

Результативність міграційної політики виражається у відношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів. Головним критерієм оцінювання результативності міграційної політики є ступінь задоволення кінцевих потреб суспільства і, насамперед, потреб, пов'язаних з міграцією населення. Результативністю відзначається міграційна політика, яка найбільшою мірою забезпечує задоволення різноманітних потреб населення: матеріальних,

соціальних, духовних, гарантує високий рівень і якість життя та призводить до зниження рівня еміграції.

Міграційна політика має безпосередні результати, що вимірюються обсягом проведених заходів. Якщо за підсумками оцінювання результативності міграційної політики кількість реемігрантів і обсяг інвестицій у соціальну й економічну сфери збільшиться, а кількість охочих емігрувати в іншу країну зменшиться – слід визнати міграційну політику результативною.

Для того, щоб охарактеризувати сучасний стан міграційної політики необхідно здійснити оцінювання міграційних процесів. Ми зможемо охарактеризувати стан міграційної політики, для цього необхідно розрахувати показники міграції.

Для проведення оцінювання результативності міграційної політики використаємо нижченаведені формули [27, с. 235].

До загальних абсолютних показників обсягу міграції належить: валова міграція та сальдо міграції.

Валова міграція (BM) характеризує обсяг міграційних потоків за рік:

$$BM = P + B, \quad (1.1)$$

де P – масштаби прибуття населення;

B – масштаби вибуття населення.

Сальдо міграції, чиста міграція, міграційний приріст/скорочення (Δ_M) характеризує зміну чисельності населення країни за рахунок міграційного руху, тобто відображає результативність міграційних процесів за певний період:

$$\Delta_M = P - B \quad (1.2)$$

Окремо визначаються показники інтенсивності міграційних процесів, що подаються в промілле. Загальні коефіцієнти міграції обчислюють щодо всього населення. Це коефіцієнти: прибуття і вибуття; інтенсивності міграційного обороту (рухомості, валової міграції) та міграційного приросту (результативність міграції).

Коефіцієнт прибуття характеризує чисельність прибулих на 1000 наявного населення в середньому за рік. Коефіцієнт вибуття характеризує чисельність вибулих на 1000 наявного населення в середньому за рік. Коефіцієнти прибуття (

K_{Π}) і вибуття (K_B) подаються відповідно в такому вигляді:

$$K_{\Pi} = \frac{\Pi}{\bar{S}} \times 1000 \text{ та } K_B = \frac{B}{\bar{S}} \times 1000, \quad (1.3)$$

де $\bar{S}$ – середньорічна чисельність наявного населення.

Коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту, рухомості, валової міграції (K_{MO}) запишеться так:

$$K_{MO} = \frac{\Pi + B}{\bar{S}} \times 1000 \text{ або } K_{MO} = K_{\Pi} + K_B. \quad (1.4)$$

Даний коефіцієнт може мати як додатне, так і від'ємне значення, і характеризує у додатному значенні притік, а у від'ємному – відтік.

Коефіцієнт міграційного приросту чисельності населення, результативність міграції ($K_{МП}$) характеризує його інтенсивність і визначається так:

$$K_{МП} = \frac{\Pi - B}{\bar{S}} \times 1000 \text{ або } K_{МП} = K_{\Pi} - K_B. \quad (1.5)$$

Також важливим показником є коефіцієнт ефективності міграції (K_{ef}), який показує питому вагу сальдо міграції в міграційному обороті. Коефіцієнт ефективності міграцій визначає наскільки ефективні міграції для країни (більше нуля – ефективна, і навпаки):

$$K_{ef} = \frac{\Pi - B}{\Pi + B} \times 100\% \quad (1.6)$$

Завдяки цим показникам ми зможемо визначити стан міграційної політики. Задля отримання найбільш достовірних результатів доцільно буде обрати таку методику для подальшого оцінювання результативності міграційної політики в підрозділі 2.3. дипломної роботи.

Проведення оцінювання міграційного клімату, також може дозволити визначити стан міграційної політики будь-якої держави.

У світовій практиці при розробці підходів до оцінювання міграційного клімату країн використовують різні методики побудови інтегрального показника, який надасть узагальнену характеристику рівня привабливості соціально-економічних

умов певної країни для мігрантів. При формуванні системи одиничних показників необхідно врахувати параметри, що характеризують макроекономічну ситуацію у країні, стан ринку праці, соціальні та екологічні умови життя.

Найбільш поширене інтегральне оцінювання через побудову середніх зважених показників задля приведення всіх показників до одного виду. Найбільш зручним способом стандартизації є заміна індивідуальних значень множини показників i -го елемента сукупності x_{ij} відносними величинами s_{ij} . Ці величини розраховуються як співвідношення індивідуальних значень одиничного показника до певного базового значення одиничного показника j . Базовим значенням можуть виступати, наприклад, середні значення показника за сукупністю, мінімальне, максимальне або еталонне (нормативне) значення.

Для показників стимуляторів формула стандартизації (s_{ij}) має такий вигляд:

$$s_{ij} = \frac{x_{ij}}{x_{j\max}}, \quad (1.7)$$

де x_{ij} – значення одиничного показника j для міграційного клімату i -ої країни;

$x_{j\max}$ – максимальне значення одиничного показника j для міграційного клімату i -ої країни.

Для дестимуляторів формула стандартизації (1.7) набуває такого вигляду:

$$s_{ij} = \frac{1}{\frac{x_{ij}}{x_{j\max}}} = \frac{x_{j\max}}{x_{ij}}. \quad (1.8)$$

Очевидно, що окремі одиничні показники неоднаковою мірою впливають на привабливість країн щодо міграції. Як наслідок, при побудові інтегрального показника оцінювання міграційного клімату є потреба визначити значущість (вагу) кожного із виділених одиничних показників. У наукових дослідженнях вагові коефіцієнти визначаються експертним шляхом. При цьому чим вищим є вплив одиничного параметра j на узагальнену оцінку, тим більше значення вагового коефіцієнта a_j . Сума коефіцієнтів вагомості a_j повинна дорівнювати одиниці.

Інтегральний показник міграційного клімату країни (V_i) визначатиметься як середня арифметична зважена:

$$V_i = \frac{\sum_{j=1}^n s_{ij} \times a_j}{\sum_{j=1}^n a_j}, \quad (1.9)$$

де s_{ij} – відносна стандартизована величина показника j для міграційного клімату i -ої країни;

a_j – ваговий коефіцієнт j -го показника. Оскільки сума вагових коефіцієнтів дорівнює нулю, тобто $\sum_{j=1}^n a_j = 1$, то формула (1.9) матиме такий вигляд:

$$V_i = \sum_{j=1}^n s_{ij} \times a_j. \quad (1.10)$$

Найвагомішим індикатором територіальних переміщень населення є дохід населення певної країни, що якісно відображає регіональні соціально-економічні розбіжності [28, с. 18].

Для виявлення потенційної міграції міжнародна група дослідників проекту «Прогноз міграції між Європейським Союзом (далі – ЄС), Вишеградською четвіркою та країнами Східної Європи: наслідки скасування візового режиму» [26] застосовує метод Delphi (метод експертних оцінок, далі по тексту – Дельфі). Метод Дельфі можна описати як методику збирання експертних оцінок за допомогою декількох анкетних опитувань, які чергуються із обговоренням результатів попередніх етапів опитування. Метод доцільно використовувати у випадку складного характеру проблеми дослідження, відсутності адекватних даних і необхідності побудування найбільш ймовірних сценаріїв розвитку подій. Питання міжнародної міграції є відповідною темою для аналізу за допомогою методу Дельфі [26, с. 10].

Отже, наведене оцінювання результативності міграційної політики враховує демографічний, економічний і соціальний ефекти в державі. Позитивний ефект міграційної політики обумовлюється зростанням добробуту населення, залученням

реемігрантів та іммігрантів до впровадження інноваційних технологій, зростанням інвестиційної привабливості та економічного прогресу, а також зменшенням кількості трудових емігрантів.

Висновки до розділу 1

1. Аналіз наукових підходів вчених до визначення сутнісної характеристики поняття «міграційна політика» надав змогу сформулювати авторське визначення, яке зазначає, що міграційна політика – це діяльність держави, яка впливає на її сталий економічний розвиток, щодо ефективного регулювання міграційних процесів в умовах глобалізаційного розвитку та сучасних вимог сьогодення. Нами було розглянуто найбільш поширені у науці економічні теорії пояснення міграцій. Виявлено, що у контексті неореалістичного підходу формування міграційної політики здійснюється з урахуванням національної безпеки держави, у контексті ліберального підходу важливу роль відіграє міжнародна співпраця, тоді як з огляду на конструктивістський підхід – інтереси держав здатні трансформуватися в процесі взаємодії між ними.

2. Задля удосконалення міграційної політики, нами було виявлено загальні фактори впливу на міграцію від яких залежить ефективність міграційної політики. Розглянувши та охарактеризувавши загальні фактори впливу на міграцію, було встановлено, що по відношенню до напрямку міграції існують фактори «притягування» та «відштовхування». Ключовими факторами впливу на міграцію є економічні, соціальні та політичні чинники. Обґрунтовано, що найбільшу значимість мають мотиви рівня доходу, політична стабільність і можливості професійної самореалізації для населення.

3. Охарактеризовані різні методичні підходи до оцінювання результативності міграційної політики: розрахунок основних показників міграції, метод Дельфі, методика інтегрального оцінювання міграційного клімату завдяки якій в подальшому можна визначити стан міграційної політики держави. Обґрунтовано доцільність обрання методичного підходу для проведення подальших досліджень, який ґрунтується на розрахунку основних показників міграції і після його проведення надає змогу запропонувати заходи щодо регулювання міграційних процесів, використовуючи відповідні інструменти міграційної політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

2.1. Порівняльний аналіз міграційної політики України та країн ЄС

Значний інтерес для України становить міграційна політика Європейського союзу. При удосконаленні міграційної політики України напрацювання Європейського Союзу у сфері міграції мають враховуватися з огляду на євроінтеграційні прагнення України. Міграційна політика ЄС трансформувалася зі зміною обставин, в одних випадках вважається, що приймаючій країні необхідні мігранти, а в інших – мігранти виявляються небажаними та відбувається посилення дії міграційних законів та політики. Виходячи з зазначеного, порівняльний аналіз міграційної політики України та країн ЄС є актуальним та важливим для подальшого розвитку України.

Основою формування ефективної міграційної політики держави є аналіз міграційної активності населення. За допомогою відповідного набору показників можна проаналізувати ефективність міграційної політики будь-якої країни. З країн ЄС виділимо такі: Польща, Румунія, Чехія та Латвія, оскільки за часткою емігрантів до загальної кількості населення вони є країнами реер-group. Проаналізуємо показники (табл. 2.1), завдяки яким можна охарактеризувати сучасний стан міграційної політики як України, так і країн ЄС.

В період 2010-2017 роки загальна чисельність населення в Чехії незначно зросла, а в інших країнах має тенденцію зменшення чисельності населення, завдяки демографічним проблемам та еміграції населення. Міграція надає працівникові можливість покращити умови життя та праці, і сприяти його соціальному розвитку. У 2017 році по відношенню до 2010 року в досліджуваних країнах спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів. Кількість емігрантів у 2017 році в Україні досягнула 5,9 млн осіб, в Польщі – 4,7 млн осіб, Румунії – 3,6

млн осіб, Чехії – 962 тис. осіб, тоді як в Латвії – 374 тис. осіб [30]. Дані відображають тенденцію збільшення в означених роках частки емігрантів до загальної кількості населення на 1,2% в Україні та на 4,4% в Латвії. У загальній кількості населення частка емігрантів Латвії досягає 19,7% у 2017 році, тоді як у 2010 році становила 15,3%.

Таблиця 2.1

Показники для проведення аналізу ефективності міграційної політики України та країн ЄС в період з 2010 по 2017 роки

Показники	Роки	Україна	Польща	Румунія	Чехія	Латвія
Населення, млн осіб	2010	45,8	38	20,2	10,4	2
	2015	45,1	37,9	19,8	10,5	1,9
	2017	44,8	37,9	19,5	10,5	1,9
Кількість емігрантів, млн осіб	2010	5,5	3,9	3,3	0,7	0,3
	2015	5,8	4,3	3,4	0,8	0,3
	2017	5,9	4,7	3,6	0,9	0,3
Частка емігрантів у відсотках до загальної кількості населення	2010	12	10,3	16,3	7,7	15,3
	2015	12,9	11,3	17,2	8,2	18,8
	2017	13,2	12,4	18,5	9,2	19,7
Грошові перекази отримані, млрд дол. США	2010	6,5	7,7	0,641	1,2	1,3
	2015	8,5	6,8	3,1	2,7	1,3
	2017	12,2	6,9	4,3	3,6	1,3
Заробітна плата, дол. США	2010	283,5	1124	609,5	1273,4	839,2
	2015	192	1009,1	638,8	1089,1	907,6
	2017	267,1	1122,5	819,4	1285,6	1046,1
Темп росту отриманих грошових переказів, %	2015/2010	130,77	88,31	483,62	225	100
	2017/2010	187,69	89,61	670,83	300	100
Темп росту заробітної плати, %	2015/2010	67,72	89,78	104,81	85,53	108,15
	2017/2010	94,22	99,87	134,44	100,96	124,65

Джерело: розраховано та систематизовано на підставі даних [29; 30; 31]

Грошові перекази отримані від заробітчачок покращують умови життя сімей

мігрантів, сприяють скороченню бідності та підвищують купівельну спроможність населення. У 2017 році Україна отримала від заробітчан 12,2 млрд дол. США, тоді як у 2015 році сума отриманих грошових переказів становила 8,5 млрд дол. США, а у 2010 році – 6,5 млрд дол. США, тобто спостерігається тенденція зростання грошових переказів [30]. Протягом всього досліджуваного періоду заробітчани Латвії відправляли на батьківщину 1,3 млрд дол. США щороку [30]. В Україні, Румунії та Чехії спостерігається тенденція до зростання отриманих грошових переказів від трудових мігрантів, тоді як в Польщі – навпаки.

Дані Міграційного порталу [30] свідчать про доволі динамічний розвиток обсягів грошових переказів (рис. 2.1).

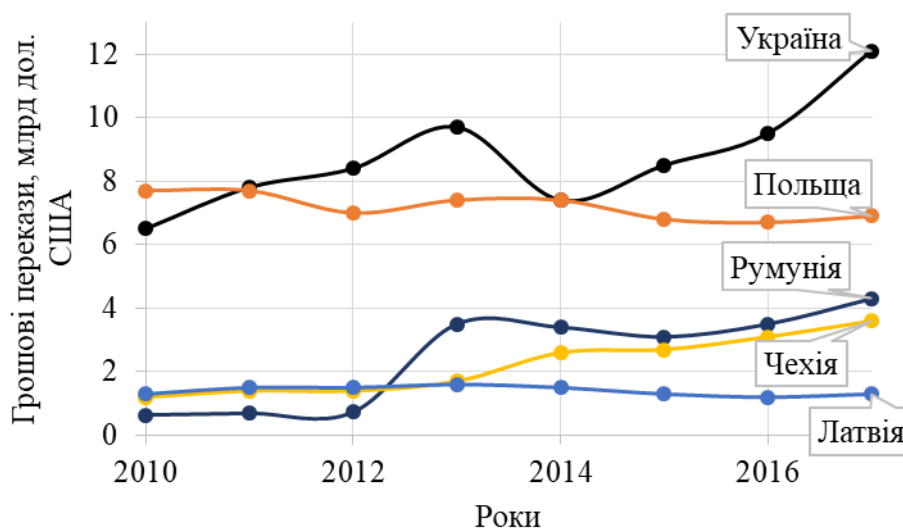

Рис. 2.1. Динаміка грошових переказів заробітчан у 2010-2017 роках

Джерело: побудовано на основі даних [30]

В Україні відсоткове співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП у 2010 році склало 4,8%, тоді як у 2017 році становило 10,8%, відповідно, значення для економіки та добробуту населення збільшилося на 6% [30]. В країнах ЄС таких як Польща та Румунія відсоткове співвідношення отриманих грошових переказів до ВВП Румунії у 2017 році (2%) в порівнянні з 2010 роком (0,4%) збільшилося на 1,6%, а у Польщі зменшилося з 1,6% (2010 рік) до 1,3% (2017 рік) [30]. Аналізуючи наведені статистичні дані, встановлено, що в Україні та Румунії з

часом збільшується вплив грошових переказів трудових мігрантів на соціально-економічний розвиток держави. Тоді як в Польщі незначно зменшилось відсоткове співвідношення грошових переказів трудових мігрантів до ВВП, що показує скорочення впливу грошових переказів мігрантів на соціально-економічний розвиток країни.

У 2017 році максимальне значення заробітної плати спостерігаємо в Чехії – 1285,6 дол. США, мінімальне ж в Україні – 267,1 дол. США [31]. В Латвії заробітна плата має тенденцію до зростання: в 2010 році вона становила лише 839,2 дол. США, в 2017 році досягла 1046,1 дол. США [31]. Таким чином в Латвії відбулося зростання показника заробітної плати 2017 року відповідно до 2010 року на 24,65%, в той самий час в Румунії – на 34,44%, в Чехії – на 0,96%. Тоді як в Україні відбулося зниження показника заробітної плати у 2017 році відповідно до 2010 року на 5,78%, а в Польщі – на 0,13% [31]. Оскільки показник оплати праці в Україні порівняно з іншими країнами ЄС становив мінімальне значення, тому реальний потік зворотних мігрантів може відбутися за умов підвищення заробітної плати до рівня європейських країн.

Для проведення аналізу залежності індексу безробіття від обсягу чистої міграції (рис. 2.2) з країн ЄС оберемо лише ті країни, які мають мільйон та більше емігрантів у 2017 році. До ТОП-10 країн ЄС за кількістю емігрантів у 2017 році належать: Великобританія (4,9 млн осіб), Польща (4,7 млн осіб), Німеччина (4,2 млн осіб), Румунія (3,6 млн осіб), Італія (3 млн осіб), Португалія (2,3 млн осіб), Франція (2,2 млн осіб), Іспанія (1,3 млн осіб), Болгарія (1,3 млн осіб) та Нідерланди (1 млн осіб). З урахуванням цього проведемо аналіз залежності індексу безробіття, як одного з вагомих факторів впливу на міграцію, від обсягу чистої міграції.

Слід зазначити, що в Німеччині міграція становить 1 850 000 осіб у 2017 році, це найбільше значення по відношенню до інших країн ТОП-10 і України. Наступними країнами після Німеччини, у яких значний обсяг чистої міграції є: Великобританія (900 000 осіб), Франція (400 002 осіб), Італія (350 000 осіб), Іспанія (200 000 осіб), Нідерланди (80 000 осіб). Показник чистої міграції у 2017 році

досягає від’ємних значень в інших досліджуваних країнах: Болгарії (-24 001 осіб), Португалії (-30 001 осіб), Польщі (-50 002 осіб), Україні (-100 000 осіб) та Румунії (-150 000 осіб) [29].

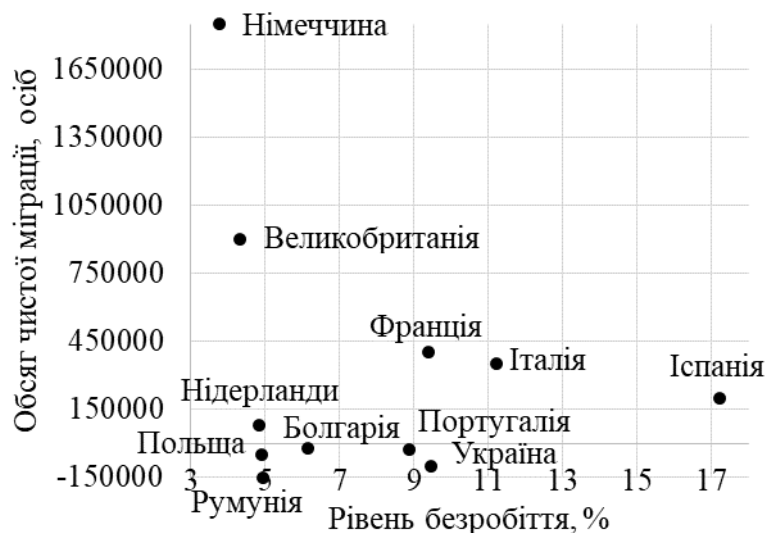

Рис. 2.2. Розміщення країн у координатах обсягу чистої міграції у розрізі індексу безробіття за 2017 рік

Джерело: побудовано автором на основі даних [29]

Графічна інтерпретація залежності індексу безробіття від обсягів чистої міграції, свідчить, що показник рівня безробіття в Україні становить 9,45% це на 1,72% більше від середнього значення даного показника країн (7,73%) [29]. Рівень безробіття у Іспанії сягнув 17,22% та є найбільшим порівняно із іншими досліджуваними країнами ТОП-10 та України, тобто на 9,49% більше від середнього значення показника по країнам [29]. Із досліджуваних країн найменший індекс безробіття (залежно від обсягів чистої міграції) у Німеччині – 3,75% (це на 5,7% нижче ніж в Україні та на 13,47% – ніж в Іспанії), Великобританії – 4,33%, Нідерландах – 4,84%, Польщі – 4,89%, Румунії – 4,93%, Болгарії – 6,16%, Португалії – 8,87%, Франції – 9,4%, Італії – 11,21% [29]. Тоді як норма рівня безробіття складає до 5%, в якості критичного – 15%.

Для порівняння проведемо аналіз залежності індексу безробіття від обсягу чистої міграції у 2012 році (рис. 2.3). Зокрема, в Німеччині міграція становить 1 777

126 осіб у 2012 році, це найбільше значення по відношенню до інших країн ТОП-10 і України. Наступними країнами після Німеччини, у яких значний обсяг чистої міграції є: Великобританія (990 000 осіб), Франція (361 722 осіб), Італія (264 145 осіб), Нідерланди (62 687 осіб). Показник чистої міграції у 2012 році досягає від'ємних значень в інших досліджуваних країнах: Іспанії (-570 000 осіб), Румунії (-299 997 осіб), Україні (-200 000 осіб), Португалії (-140 000 осіб), Польщі (-73 997 осіб) та Болгарії (-24 472 осіб) [29].

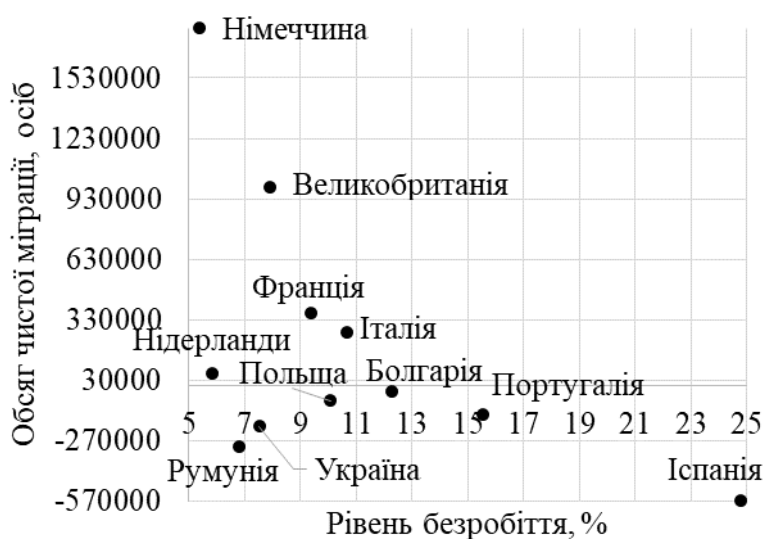

Рис. 2.3. Розміщення країн у координатах обсягу чистої міграції у розрізі індексу безробіття за 2012 рік

Джерело: побудовано автором на основі даних [29]

Графічна інтерпретація залежності індексу безробіття від обсягів чистої міграції, свідчить, що показник рівня безробіття в Україні становить 7,53% це на 3,03% менше від середнього значення даного показника країн (10,56%) [29]. На 2012 рік найвищим рівнем безробіття відзначилася Іспанія (24,79%), тобто на 14,23% більше від середнього значення показника по країнам [29]. Із досліджуваних країн найменший індекс безробіття (залежно від обсягів чистої міграції) у Німеччині – 5,38% (це на 2,15% нижче ніж в Україні та на 19,41% – ніж в Іспанії), Нідерландах – 5,82%, Румунії – 6,79%, Великобританії – 7,89%, Франції – 9,4%, Польщі – 10,09%, Італії – 10,65%, Болгарії – 12,27%, Португалії – 15,53%

[29].

У 2017 році порівняно з 2012 роком спостерігається тенденція до зменшення рівня безробіття в досліджуваних країнах, окрім України та Італії. Зауважимо, що в країнах з нижчими показниками економічного розвитку та рівня життя й вищим рівнем безробіття спостерігається вплив населення.

Міграційна політика повинна враховувати спричинені глобалізацією міграційні тенденції. Проаналізуємо глобальні індекси (індекс якості життя, індекс легкості ведення бізнесу, індекс людського розвитку), оскільки саме вони підкреслюють вплив глобалізації на міграційні процеси та міграційну політику зокрема. Для оцінки привабливості країн ЄС та України з боку мігрантів відобразимо у табл. 2.2 індекс якості життя, який впливає на притік та відтік трудового населення.

Таблиця 2.2

Індекс якості життя країн ЄС та України в період з 2013 по 2018 роки

Країна	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Середнє значення
1	2	3	4	5	6	7	8
Данія	182,29	178,55	190,18	206,49	184,92	197,75	190,03
Фінляндія	167,21	178,88	190,25	184,01	182,93	195,3	183,10
Нідерланди	160,54	160,98	166,76	192,4	175,23	191,25	174,53
Австрія	167,39	171,82	182,62	192,4	190,37	190,22	182,47
Німеччина	204,84	192,69	195,94	199,7	189,74	190,04	195,49
Швеція	191,36	180,92	193,86	185,81	172,74	176,81	183,58
Естонія	154,95	145,4	144,59	н/д	171,09	176,44	158,49
Словенія	133,62	125,56	134,49	175,93	175,45	175,36	153,40
Іспанія	141,05	123,64	134,91	186,41	183,65	174,92	157,43
Великобританія	148,12	150,97	156,9	180,25	172,87	171,89	163,50
Португалія	119,76	124,71	129,16	181,18	178,43	166,71	149,99
Франція	151,36	136,31	139,31	173,56	160,25	166,22	154,50
Бельгія	146,73	134,71	135,95	162,29	160,52	164	150,70
Ірландія	149,64	142,35	148,85	171,92	166,9	163,53	157,20
Хорватія	88,86	108,7	112,34	172,39	170,63	162,36	135,88
Чехія	122,18	122,99	127,53	167,38	165,41	162,01	144,58
Словаччина	114,58	108,74	109,09	н/д	152,55	155,37	128,07

1	2	3	4	5	6	7	8
Литва	114,05	121,91	112,85	134,33	130,28	148,98	127,07
Польща	90,47	95,19	109,74	153,61	150,21	146,58	124,30
Італія	87,36	90,61	100,99	159,28	142,52	146,13	121,15
Румунія	57,75	63,27	83,63	146,13	143,04	144,05	106,31
Греція	55,51	77,48	94,66	165,43	148,32	137,43	113,14
Угорщина	85,59	83,18	93,07	140,74	138,82	132,31	112,29
Болгарія	53,71	62,6	68,3	141,61	138,2	129,69	99,02
Україна	31,86	22,22	20,1	85,56	87,49	95,96	57,20

Джерело: систематизовано автором на основі даних [32]

Індекс якості життя (рис. 2.4.) (чим вище – тим краще) – це оцінка загальної якості життя з використанням емпіричної формули, яка враховує індекс купівельної спроможності (вище – краще), індекс забруднення (нижче – краще), співвідношення ціни на житло до доходу (нижче – краще), індекс вартості життя (нижче – краще), індекс безпеки (вище – краще), індекс охорони здоров'я (вище – краще), індекс трафіку (нижче – краще) і індекс клімату (вище – краще). Проте до 2015 року Numbeo [32] використовував формулу, яка не враховувала індекс клімату.

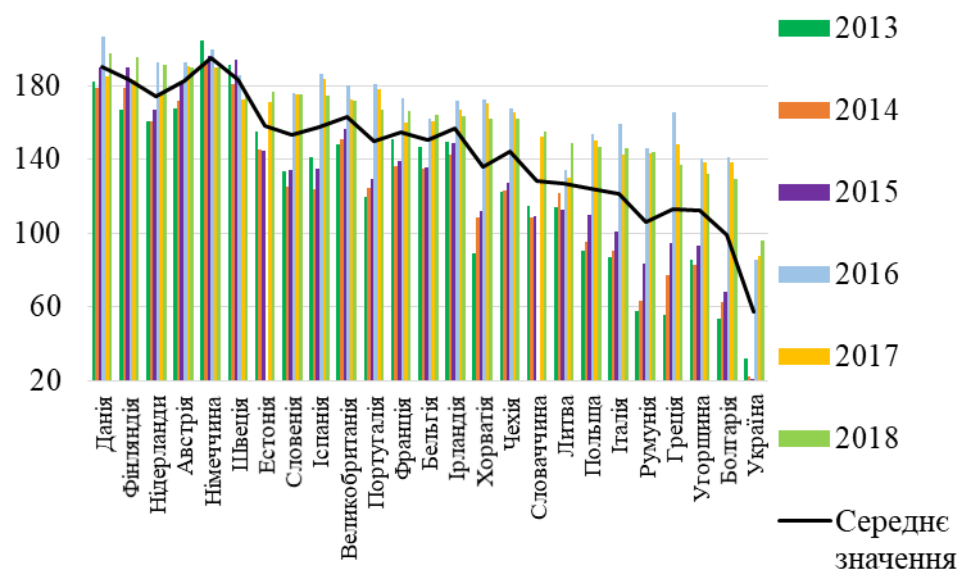

Рис. 2.4. Індекс якості життя країн ЄС та України у 2013-2018 роках, бали

Джерело: побудовано автором на основі даних [32]

Отже, до країн з високим рівнем якості життя серед запропонованих, потрапили країни, середнє значення показника за 6 років яких перевищувало 100:

Данія (в середньому 190,03), Фінляндія (в середньому 183,10), Нідерланди (в середньому 174,53), Австрія (в середньому 182,47), Німеччина (в середньому 195,49), Швеція (в середньому 183,58) та інші країни ЄС. До країн з низьким середнім значенням – Болгарія (в середньому 99,02) та Україна (в середньому 57,20) [32]. Отже, серед всіх проаналізованих країн ЄС, за індексом якості життя Україна посіла останнє місце, звісно, без врахування країн, які не були взяті до уваги через недосконалу інформаційну базу. Все це свідчить про те, що Україна суттєво відстає за рівнем життя від інших країн, що робить її непривабливою для іммігрантів, і впливає на рішення українців про еміграцію.

Індекс легкості ведення бізнесу – це щорічне дослідження групи Всесвітнього банку, що розраховується з 2003 року і надає об'єктивну інформацію для розуміння і вдосконалення нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності. Індекс легкості ведення бізнесу вказує на проблеми, які перешкоджають розвитку підприємництва. Індекс легкості ведення бізнесу охоплює 190 країн та враховує 10 категорій показників, серед яких: реєстрація підприємств, отримання дозволу на будівництво; підключення до систем енергозабезпечення; реєстрація власності; отримання кредиту; захист прав міноритарних інвесторів; оподаткування; міжнародна торгівля; забезпечення виконання контрактів; вирішення проблем неплатоспроможності.

Відповідно до рис. 2.5. лідером за сумарним значенням сприятливих умов для підприємницької діяльності серед країн ЄС стала Данія, індекс легкості ведення бізнесу якої у 2018 році становив 84,64. Також, в першу десятку країн ЄС із найбільш сприятливими умовами для ведення бізнесу у 2018 році увійшли: Великобританія (82,65), Швеція (81,27), Литва (80,83), Естонія (80,5), Фінляндія (80,35), Латвія (79,59), Ірландія (78,91), Німеччина (78,9) та Австрія (78,57). Найбільш несприятливими для ведення бізнесу серед досліджуваних країн стали Україна (68,25), Греція (68,08) та Мальта (65,43) [33]. За 2014-2018 роки Україна піднялася в рейтингу легкості ведення бізнесу на 24 позиції та у 2018 році з результатом 68,25 бали зайняла 71 місце серед 190 країн світу (у 2014 році – 61,52

бали та знаходиться на 96 місці серед 189 країн світу) [33].

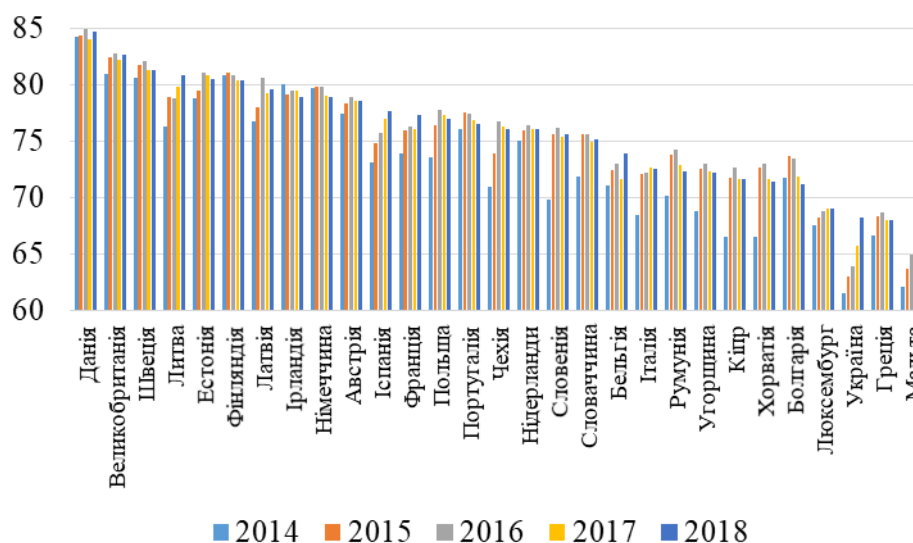

Рис. 2.5. Індекс легкості ведення бізнесу в країнах ЄС та Україні у 2014-2018 роках, бали

Джерело: побудовано автором на основі даних [33]

Привабливість країни для зворотних мігрантів та іммігрантів також визначається показниками соціально-економічного розвитку. Вони включають складники розвитку людського потенціалу за Індексом людського розвитку (далі – ІЛР), який враховує показники здоров'я, освіти, доходу, рівності, бідності, зайнятості/безробіття, безпеки, торгових та фінансових потоків, мобільності (чиста міграція), екології, демографії та соціально-економічної стійкості.

Завдяки ІЛР фіксується інтенсивність міграції. З рис. 2.6. видно, що найвищий рівень людського розвитку серед країн ЄС у 2013 році становив у Данії (0,931), Німеччині (0,928), Нідерландах (0,923), Великобританії (0,915), Фінляндії (0,912), Швеції (0,912), Ірландії (0,911) та Бельгії (0,908) [34]. Тоді як у 2017 році найвищий ІЛР серед країн ЄС сформували Ірландія (0,938), Німеччина (0,936), Швеція (0,933), Нідерланди (0,931), Данія (0,929), Великобританія (0,922), Фінляндія (0,92), Бельгія (0,916), Австрія (0,908), Люксембург (0,904) та Франція (0,901) [34].

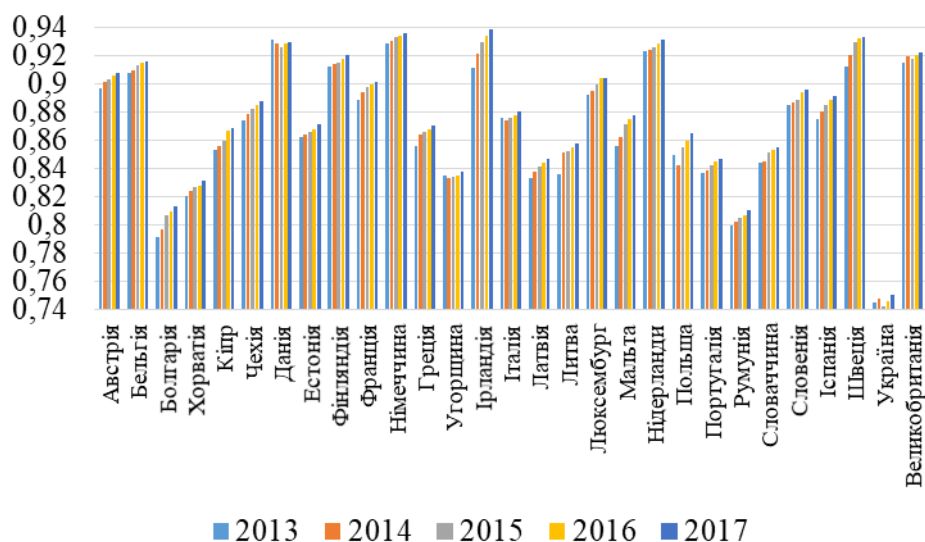

Рис. 2.6. Індекс людського розвитку країн ЄС та України, 2013-2017 роки

Джерело: побудовано автором на підставі [34]

Значення ІЛР України за 2013 рік дорівнює 0,745, що ставить країну на 88 позицію. За 2017 рік Україна отримала значення ІЛР 0,751 (рис. 2.6), що є нижчим за середнє значення для країн у групі з високим Індексом людського розвитку, який становить 0,757, та нижчим за середнє значення для країн Європи та Центральної Азії, що складає 0,771 [35, с. 19]. Таким чином в Україні спостерігається нижчий показник ІЛР, ніж в інших країнах Європи, що робить її непривабливою для зворотних мігрантів та іммігрантів, а також впливає на рішення українців щодо еміграції з України до країн ЄС.

Отримана завдяки дослідженню інформація надає змогу дійти низки важливих висновків, які можуть бути покладені в основу деяких рекомендацій щодо удосконалення міграційної політики України, викладених нижче. З метою удосконалення міграційної політики держави, підвищення її ефективності керівництву держави необхідно запровадити наступні заходи, які мають бути спрямовані передовсім на:

- попередження постійної еміграції трудових ресурсів на основі моніторингу, прогнозування та розпізнавання негативних тенденцій в міграційних процесах, які дозволять удосконалити міграційну політику України;

- сприяння керівними органами у працевлаштуванні зворотних мігрантів і стимулювання підприємництва серед трудових мігрантів шляхом надання консультацій, грантів тощо;

- забезпечення зворотності мігрантів (гранти, зменшення витрат на повернення додому – розбудова двосторонніх відносин з країною призначення, соціальне житло, пільгові кредити на відкриття бізнесу та житло, підвищення рівня безпеки населення, сприяння подоланню корупції в країні, забезпечення сталого розвитку економіки за допомогою впровадження міграційних реформ);

- запозичення зарубіжного досвіду країн ЄС щодо їхньої ефективності міграційної політики та впровадження певних стратегічних заходів в Україні;

- співробітництво з країнами ЄС в питаннях обміну інформацією щодо міграційних процесів та вдосконалення міграційного законодавства.

2.2. Аналіз факторів впливу на міграцію трудових ресурсів України як об'єкта міграційної політики

Міграція трудових ресурсів формується під впливом різних факторів, які сприяють переміщенню населення із країн з несприятливою соціально-економічною ситуацією до країн з кращими умовами життя. Поширення трудових міграцій обумовлює значний розрив в рівнях оплати праці в Україні і зарубіжних країнах. Роль міжнародної трудової міграції населення у розвитку країн все більше зростає, справляючи при цьому на них доволі суперечливий вплив. Складність і суперечливість впливу трудової міграції на розвиток національної економіки зумовлює потребу в дослідженні трудової міграції.

Можливості для самореалізації мігранта за межами країни збільшуються, умови перетину кордону полегшуються, а також воєнно-політичні фактори в країні сприяють міграції населення. Масштаби міграції трудових ресурсів залежать від стабільності соціально-економічної ситуації країни. Хоча переважна більшість людей мігрує на міжнародному рівні з причин, пов'язаних з працевлаштуванням,

сім'єю та навчанням, багато людей залишають рідну країну з інших важливих причин, таких як військові конфлікти, переслідування та катастрофи [36, с. 51].

Перетинання державних кордонів мігрантами з метою працевлаштування є одним з ключових мотивів міжнародної міграції трудових ресурсів. Переміщення трудових ресурсів між країнами посилилось в умовах розвитку глобалізаційних процесів та істотно впливає на сталий розвиток економіки окремих країн і на міжнародні економічні відносини між ними. Оскільки трудова міграція залежить від впливу економічних, соціальних та демографічних факторів, відповідно збільшення міграції трудових ресурсів сприяє демографічним зрушенням, пов'язаним із старінням населення у деяких частинах світу та «виснаженням молоді» в інших.

Під впливом глобалізації міграція трудових ресурсів призводить до негативних наслідків, а саме: брак трудових ресурсів на місцевих ринках праці, «відтік мізків», посилення депопуляції, прискорення демографічного старіння, відповідно і збільшення навантаження на працююче населення. Для того, щоб запропонувати напрями з регулювання міграції трудових ресурсів проведемо кореляційно-регресійний аналіз для виявлення факторів впливу на міграцію трудових ресурсів. Дане питання є досить актуальними, оскільки необхідно дослідити фактори впливу на міграцію трудових ресурсів та запропонувати комплекс заходів, які повинні здійснюватися державою для ефективного регулювання міграцією трудових ресурсів.

На початку XXI століття міграція трудових ресурсів набула глобального характеру. Найбільш масовим і соціально значущим міграційним потоком є міграція трудових ресурсів. Формування міграції трудових ресурсів відбувається в умовах дії багатьох випадкових факторів, їх варіації та взаємного впливу.

Міграція трудових ресурсів є важливим чинником соціально-економічного розвитку країни. Протягом останніх років питання регулювання міграції є досить актуальним для України, оскільки чисельність трудових мігрантів зростає, що

призводить до економічних, соціальних і демографічних втрат, тому потребує зважених регулятивних заходів в країні.

Основними емігрантами до 2014 року було населення західної частини України, тоді як зараз значну частину складає населення східної частини України. В Україні посилюються міграційні процеси в 2014-2015 роках через економічний спад. Посилення міграційних процесів зумовлено військовою агресією, макроекономічною кризою та погіршенням добробуту домогосподарств, високим рівнем безробіття.

Проведемо кореляційно-регресійний аналіз на основі якого дослідимо зв'язок міграції трудових ресурсів та соціально-економічними факторами, які і є міграційними факторами відштовхування. Кореляційно-регресійний аналіз є одним з основних статистичних методів дослідження залежної випадкової величини Y від випадкових змінних X .

Першим етапом кореляційно-регресійного аналізу є збір інформації, його обробка та форматування для отримання можливості проведення найбільш об'єктивних розрахунків.

Припустимо, що регресорами економетричної моделі будуть середня заробітна плата (x_1), безробітне населення (x_2), тобто фактори, що впливають на зміну результуючого показника. Обсяг міграції трудових ресурсів у даному разі представлений регресантом (Y), тобто результуючою змінною, яку приймає значення залежно від зміни показників X .

Про дійсні масштаби міграції трудових ресурсів надають уявлення вибіркові обстеження. З цього питання було здійснено обстеження [37] в 2008 і в 2012 роках, яке показало, що чисельність трудових мігрантів було оцінено в 1,5 млн (у 2008 році) та 1,2 млн (у 2012 році) осіб. Проте інформацію про відсутніх мігрантів надавали члени родин, які залишаються в Україні. Часто вони нею не володіли, або не бажали ділитися. Якщо ж за кордон сім'я виїхала у повному складі, надати таку інформацію було просто нікому. Тому результати вибіркових обстежень [37] розкривають тенденції та структуру трудової міграції за кордон, проте не вповні

відображають її кількісні характеристики [37]. Основним джерелом інформації щодо трудової міграції є дані суб'єктів господарювання, що мають ліцензію Міністерства соціальної політики України на посередництво у працевлаштуванні за кордоном. У 2017 році відповідними суб'єктами було працевлаштовано за кордоном 83,8 тис. українських громадян України (у 2016 році – 79,2 тис.; у 2015 році – 76,9 тис.) [38].

Розмір заробітної плати є одним з основних факторів впливу на міграцію трудових ресурсів. Оплата праці є показником соціальної захищеності населення в країні та індикатором вартості робочої сили. Також рушійною силою відтоку робочої сили з України є високий рівень безробіття. Основним мотивом працевлаштування за кордоном є вища, ніж в Україні, заробітна плата. Середньомісячний заробіток одного трудового мігранта у 2017 році становив 722 дол. США (у 2012 році – 930 дол. США), тоді як в Україні у 2017 році склав 247 дол. США (у 2012 році – 343 дол. США) [39].

Міграційні тенденції стримують зростання потенційного ВВП, що призведе до зниження рівня економічно активного населення. При цьому через структурні диспропорції на ринку праці спостерігається високий рівень природного безробіття. Основним фактором, який забезпечує економічний розвиток країни, є кваліфіковані працівники. Трудові мігранти прагнуть покращити добробут своєї сім'ї та забезпечити більш широкі можливості для своїх дітей у довгостроковій перспективі.

З табл. 2.3 видно, що після 2010 року безробітне населення скорочувалося до 2013 року включно і склало 1576,4 тис. осіб, у 2014 році значення даного показника виявилось найбільшим за досліджуваний період внаслідок військового конфлікту, а протягом 2015-2017 років безробітне населення в Україні уповільнено, але зросло й досягло 1697,3 тис. осіб [40].

Для кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на міграцію трудових ресурсів з України було обрано такі основні економічні показники як: середня заробітна плата та безробітне населення.

Вихідні дані для здійснення кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на трудову міграцію

Роки	Обсяг міграції трудових ресурсів, тис. осіб (Y)	Середня заробітна плата, дол. США (x_1)	Безробітне населення, тис. осіб (x_2)
2010	80,4	263,24	1784,2
2011	84,5	311,55	1731,7
2012	86,7	342,83	1656,6
2013	83,4	258,26	1576,4
2014	78	180,18	1847,1
2015	76,9	158,52	1654
2016	79,2	184,38	1677,5
2017	83,8	246,7	1697,3

Джерело: систематизовано на підставі даних [38; 39; 40; 41; 42].

При визначенні зв'язку множинної регресії, встановлено, що зв'язок між даними показниками присутній, і коефіцієнт множинної кореляції становить 0,95 і свідчить про тісний зв'язок залежної змінної (обсяг міграції трудових ресурсів) та незалежних змінних (середня заробітна плата, безробітне населення). Коефіцієнт множинної детермінації становить 0,91, отже результативний показник Y залежить від двох факторних x на 91%. Стандартна похибка становить приблизно 1,24, тобто, за даною моделлю, можливе відхилення обсягу міграції трудових ресурсів з України на 1,24 осіб.

Для аналізу множинного зв'язку міграції трудових ресурсів з економічними показниками, був використаний метод множинної регресії. Застосуємо покроковий алгоритм побудови моделі множинної регресії.

Крок 1. Побудуємо парну модель залежності показника міграції трудових ресурсів від розміру середньої заробітної плати:

$$y = 69,525 + 0,0497x_1 \quad (2.1)$$

Дану модель залежності міграції трудових ресурсів від розміру середньої заробітної плати зобразимо на рис. 2.7.

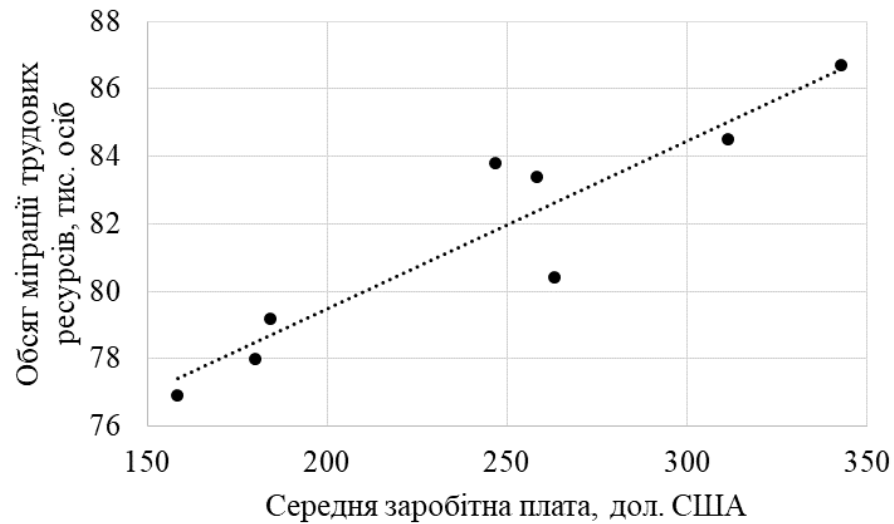

Рис. 2.7. Модель залежності міграції трудових ресурсів від розміру середньої заробітної плати в Україні за 2010-2017 роки

Джерело: побудовано автором на основі даних [38; 39; 41; 42]

Крок 2. Побудуємо парну модель залежності показника міграції трудових ресурсів від кількості безробітного населення:

$$y = 106,36 - 0,0145x_2 \quad (2.2)$$

На рис. 2.8 зображена модель, яка характеризує залежність міграції трудових ресурсів від безробітного населення.

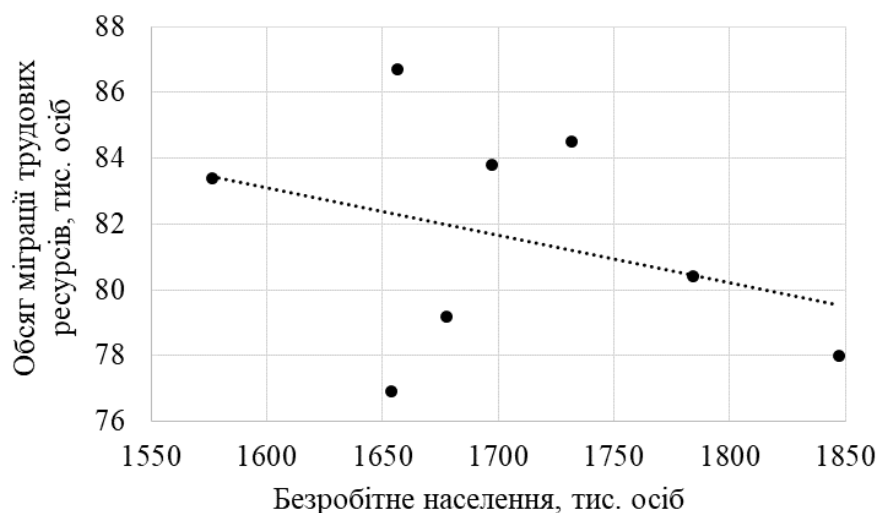

Рис. 2.8. Модель залежності міграції трудових ресурсів від безробітного населення в Україні за 2010-2017 роки

Джерело: побудовано автором на основі даних [38; 40; 41; 42]

Крок 3. Відобразимо рівняння регресії у формулі 2.3, що надає змогу визначити вплив кожного фактору на результат.

$$y = 84,158 + 0,048x_1 - 0,008x_2 \quad (2.3)$$

Модель 2.3 свідчить, що в період з 2010 року по 2017 рік збільшення розміру середньої заробітної плати на 1 дол. США, призводило до того, що обсяг міграції трудових ресурсів України в середньому збільшувався на 0,048 тис. осіб. Збільшення кількості безробітного населення на 1 тис. осіб призводило до зниження міграції трудових ресурсів в середньому на 0,008 тис. осіб. Стала 84,158 свідчить про те, що існує велика кількість показників, які також впливають на зміну обсягу міграції трудових ресурсів з України.

Проаналізувавши кожен параметр моделі 2.3, виявлено, що найбільшою мірою на зміну обсягу міграції трудових ресурсів з України впливає середня заробітна плата, де параметр становить 0,048, а найменшою мірою – безробітне населення, зі значенням (-0,008). Чим ближче значення до нуля, тим менший вплив.

Змінна y позначає обсяг міграції трудових ресурсів, змінна x_1 – середню заробітну плату, x_2 – безробітне населення. Найбільший парний коефіцієнт кореляції спостерігаємо між змінними y та x_1 , який становить 0,93. Тобто коефіцієнт кореляції між цими змінними має позитивне значення, близьке до 1, тобто зв'язок між міграцією трудових ресурсів та середньою заробітною платою тісний, коефіцієнт кореляції значущий. Тоді як парний коефіцієнт кореляції між змінними y та x_2 становить -0,35.

Також нами був здійснений аналіз за t -критерієм Стьюдента. Табличне значення критерію Стьюдента з рівнем значущості 0,05 становить 12,71. Фактичні показники t -критеріїв по кожному з факторів впливу становлять: 6,579; -1,473 відповідно, і вони є меншими за табличне значення, що свідчить про те, що, з ймовірністю 95%, відмінності порівнюваних величин статистично не значимі.

В ході кореляційно-регресійного аналізу було здійснено аналіз факторів впливу на міграцію трудових ресурсів України, за основу проведення цього аналізу

було взято обсяг міграції трудових ресурсів, середню заробітну плату та кількість безробітного населення. Середня заробітна плата суттєво впливає на міграційні процеси. Це цілком зрозуміло, адже оплата праці є основним чинником та важливим стимулом трудової діяльності, а також впливає на добробут населення. Тобто за допомогою кореляційно-регресійного аналізу впливу факторів на міграцію трудових ресурсів з України, було визначено, що економічна ситуація в Україні впливає на міграційний приріст населення.

За даними соціологічних опитувань польських агенцій із працевлаштування [43], 8 із 10 українців виїжджають за кордон з метою відкриття власного бізнесу (кав'ярня, ресторан). Зазначимо, що у 2005 році українці відкрили в Польщі приблизно 50 компаній, у 2015 році – 800 компаній, у 2017 році – 3000 бізнесів [44]. Відкриття власного бізнесу українці в основному здійснюють в таких сферах: транспортна, страхування, гастрономічна. Таким чином, окрім заробітної плати на міграцію трудових ресурсів України ще впливають такі фактори: рівень життя, наявність перспектив, можливості розвитку в багатьох сферах.

2.3. Оцінювання результативності міграційної політики в Україні

Для підвищення ефективності міграційної політики України важливим кроком є проведення оцінювання результативності міграційної політики держави. Дослідження даного питання є досить актуальним, оскільки саме війна на сході України, економічна криза в державі та зниження рівня життя населення зменшили привабливість країни для іноземців, а також збільшили міграційні потоки. Раніше сезонні міграції наразі можуть стати більш довгостроковими, тобто наявна тенденція зростання тимчасової трудової міграції, котра перетворюється у постійну. Підвищення трудової міграції населення є негативним явищем, оскільки виїжджають висококваліфіковані спеціалісти суспільства. Країна втрачає працездатне населення, але можливо через певний час частина емігрантів повернеться з досвідом та зробить свій вклад в національну економіку [36, с. 52].

Для оцінки результативності міграційної політики в Україні, нами була обрана методика, яка детально представлена у підрозділі 1.3. Дана методика полягає у розрахунку коефіцієнтів інтенсивності міграційних процесів в динаміці. В нашому випадку, ми обрали період 8 років (з 2010 по 2017 роки).

Проаналізувавши міграційний приріст (скорочення) населення в Україні (табл. 2.4) варто зазначити, що з 2012 року по 2016 рік спостерігається щорічне зменшення міграційного приросту населення завдяки збільшенню масштабів еміграції та зменшенню притоку працівників [36, с. 53]. Тоді як в 2017 році сальдо міграції уперше почало зростати, хоча ці темпи росту є незначними.

За допомогою статистичних даних, що використовувалися у табл. 2.4 виконаємо розрахунок: коефіцієнтів інтенсивності прибуття і вибуття, що обчислюються за формулою (1.3), коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту (формула (1.4)), коефіцієнт інтенсивності міграційного приросту (формула (1.5)) та коефіцієнт ефективності міграції (формула (1.6)), які представлені у підрозділі 1.3.

Таблиця 2.4

Потоки міграції в Україні у 2010-2017 роках

Роки	Масштаби прибуття, осіб	Масштаби вибуття, осіб	Сальдо міграції (міграційний приріст), осіб
2010	683449	667316	16133
2011	669397	652301	17096
2012	726226	664382	61844
2013	675942	644029	31913
2014	542506	519914	22592
2015	533278	519045	14233
2016	256808	246188	10620
2017	442287	430290	11997

Джерело: систематизовано автором на підставі [45]

Дані, наведені в табл. 2.5, свідчать про тенденцію до зниження інтенсивності міграції в Україні за коефіцієнтом прибуття, вибуття, коефіцієнтом інтенсивності міграційного обороту та міграційного приросту.

Показники інтенсивності міграції в Україні за 2010-2017 роки (на 1000 осіб)

Роки	Кількість наявного населення, тис. осіб	Коефіцієнт прибуття, ‰	Коефіцієнт вибуття, ‰	Коефіцієнт інтенсивності міграційного обороту, ‰	Коефіцієнт міграційного приросту, ‰	Коефіцієнт ефективності міграції, ‰
2010	45870,7	14,90	14,55	29,45	0,35	1,19
2011	45706,1	14,65	14,27	28,92	0,37	1,29
2012	45593,3	15,93	14,57	30,50	1,36	4,45
2013	45489,6	14,86	14,16	29,02	0,70	2,42
2014	45271,9	11,98	11,48	23,47	0,50	2,13
2015	45154	11,81	11,49	23,31	0,32	1,35
2016	45004,6	5,71	5,47	11,18	0,24	2,11
2017	44831,1	9,87	9,60	19,46	0,27	1,37

Джерело: розраховано та систематизовано автором на підставі даних [29; 45]

В період з 2012 по 2016 роки коефіцієнт прибуття знижується, що вказує на непривабливість соціально-економічного становища України для іноземців, проте у 2017 році спостерігається підвищення даного коефіцієнту до 9,87‰. Коефіцієнт вибуття населення з усього досліджуваного періоду (2010-2017 роки) досягнув найвищої позначки у 2012 році і становив 14,57‰, а найнижче значення цього коефіцієнту спостерігалось у 2016 році – 5,47‰. Найвище значення коефіцієнту прибуття припало на 2012 рік (15,93‰), то найнижче – на 2016 рік (5,71‰). Тобто коефіцієнт прибуття незначно перевищує коефіцієнт вибуття відповідно це показує перевищення кількості іммігрантів над емігрантами.

Міграційний обмін населення України з іншими державами світу з 2010 року має додатні значення. Найвищий зовнішній міграційний оборот був зафіксований у 2012 році та склав 30,50‰. Коефіцієнт міграційного приросту України у 2010-2017 роках варіювався від 0,24‰ до 1,36‰. Максимальний міграційний приріст було у 2012 році і склало 1,36‰. Коефіцієнт міграційного приросту за весь період зменшився на 22,9%, а інтенсивність міграційного обороту у 2017 році в порівнянні з 2010 роком знизилася на 33,9%. Інтенсивність міграційного приросту за досліджуваний період має додатне значення, що свідчить про перевагу в кількості

іммігрантів на 1000 осіб наявного населення. У 2012 році ефективність міграції становила 4,45%, а у 2017 році вже 1,37%. Відсутність належного правового регулювання міграційних процесів та низька ефективність міграційної політики України можуть зумовити нарощування обсягів міграції населення.

Згідно з даними Державної служби статистики України, основними країнами призначення українських працівників-мігрантів є Польща, Російська Федерація (далі – РФ), Італія, Чеська Республіка (рис. 2.9).

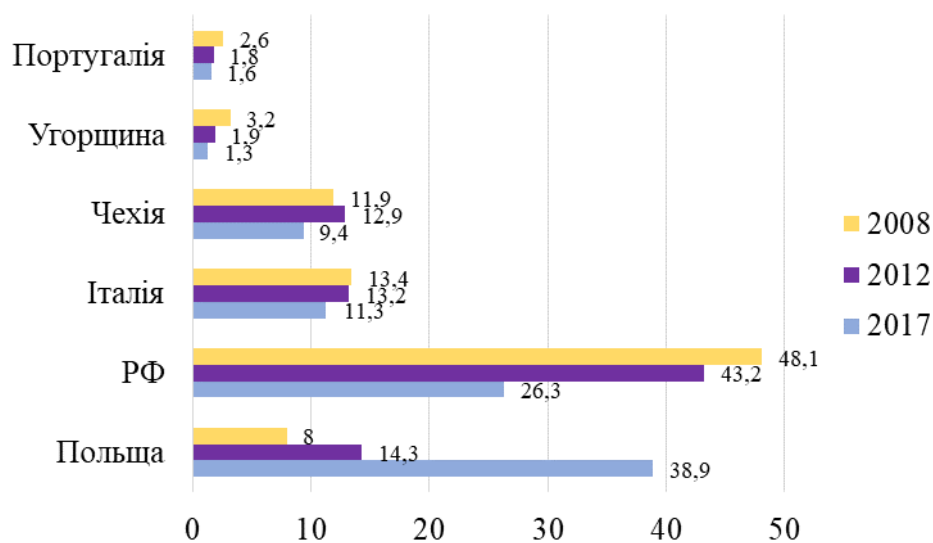

Рис. 2.9. Основні країни призначення трудових мігрантів з України, %

Джерело: побудовано автором на підставі [46; 47; 48]

Порівняння результатів 2008, 2012 та 2017 років показує, що з часом розподіл трудових мігрантів за країнами призначення змінювався за рахунок багаторічної тенденції переорієнтації міграційного потоку з України на західний напрямок. Для українських трудових мігрантів Польща наразі є основною країною призначення. Польща має дефіцит працівників на тлі економічного розвитку та низького безробіття. Внаслідок масового виїзду в країни ЄС поляків, Польща має попит на додаткову робочу силу [36, с. 53].

Загалом найпоширенішими видами економічної діяльності (рис. 2.10) українських працівників-мігрантів є будівництво та діяльність домашніх господарств. З 2008 по 2017 роки частка зайнятих у сільському господарстві та

промисловості помітно зростає на 5,3% та 5,8% відповідно.

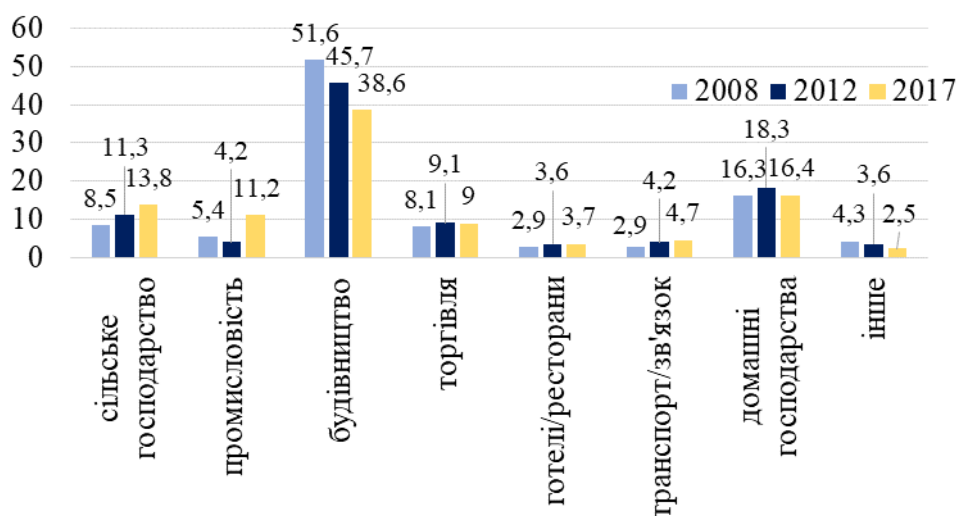

Рис. 2.10. Сфери зайнятості українських трудових мігрантів за кордоном, %

Джерело: побудовано автором на підставі [46; 47; 48]

Для оцінки привабливості будь-якої країни з боку мігрантів, нами було обрано індекс вартості життя для іноземних фахівців [49]. Індекс враховує ціни на їжу, оренду житла, транспорт, купівлю одягу, медицину і розваги. Значення індексу цін кожного міста розраховується в порівнянні з цінами в Празі (Чехія), де індекс встановлений на позначку 100.

На рис. 2.11 колір кожного маркера відповідає вартості життя у місті. Червоні маркери показують найдорожчі, тоді як зелені найдешевші. За даними рис. 2.11 можливо оцінити, що найдорожча вартість життя в таких країнах, як: Швейцарія (237 балів), Великобританія (226 балів), Ісландія (216 балів), Норвегія (215 балів) та Ірландія (201 бал). Для порівняння, індекс вартості життя в Ризі (Латвія) становить 103 бали, у Варшаві (Польща) – 93, у Бухаресті (Румунія) – 79 та у Києві (Україна) склав всього 68 балів. Індекс цін міста Рига становить 103, це означає, що проживання в ньому на 3% дорожче, ніж проживання в Празі. Країни з відносно дешевою вартістю життя в основному виступають експортерами робочої сили до країн з його вищим значенням.

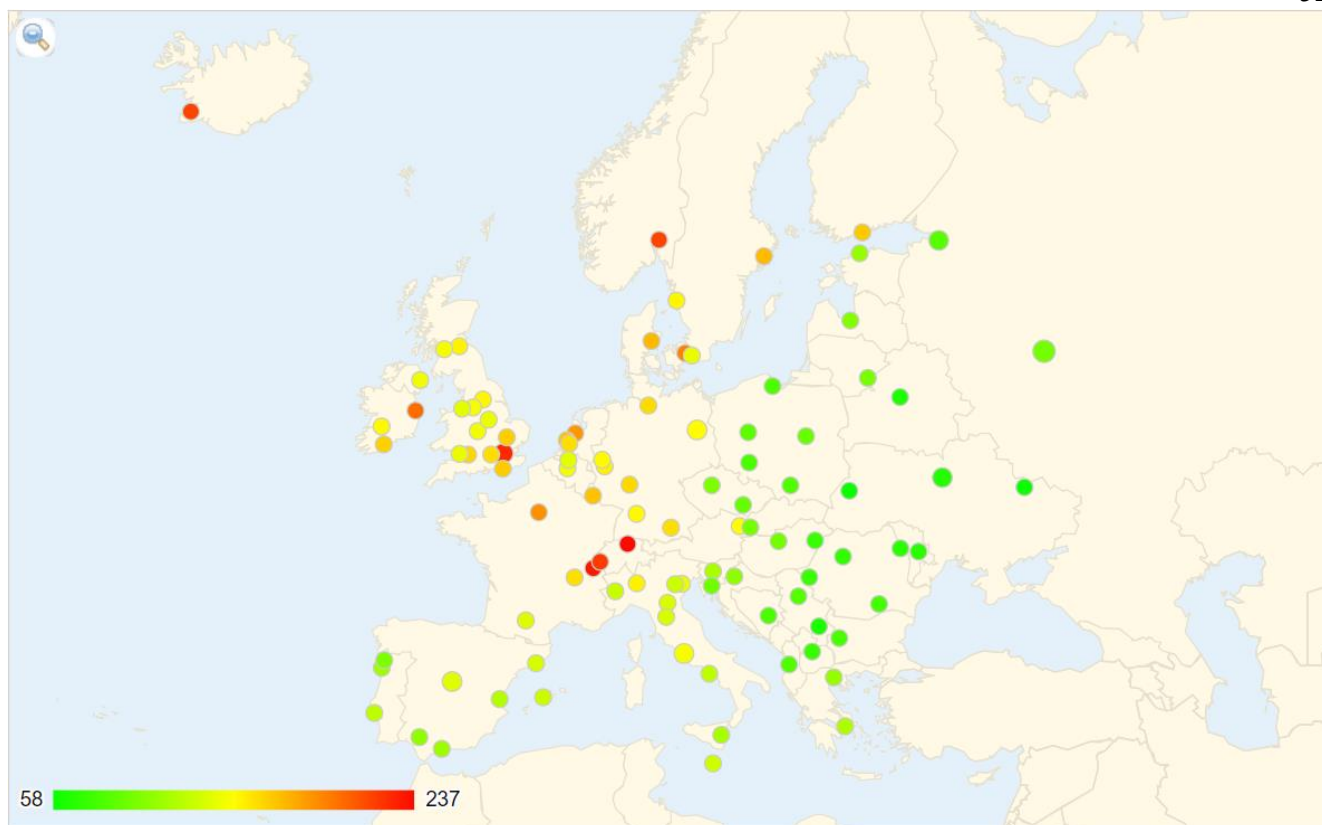

Рис. 2.11. Карта вартості життя у Європі [49]

Варто зазначити, що інформація в базі даних *Expatisitan* [49] оновлюється регулярно – ціни вводять самі користувачі, які проживають в тому чи іншому місті. Так порівняння Київ – Варшава засновано на 3 478 цінах, введених 504 різними людьми. Для прикладу, як видно з табл. 2.6, життя у Варшаві киянину обійдеться на 30% дорожче.

Таблиця 2.6

Вартість життя в країнах ЄС порівняно з м. Київ (Україна), %

Місто (Країна)	Всього	Харчування	Оренда житла	Купівля одягу	Транспорт	Медицина	Розваги
1	2	3	4	5	6	7	8
Берлін (Німеччина)	+109	+138	+118	-22	+154	+107	+71
Брюссель (Бельгія)	+103	+205	+86	-1	+100	+88	+108
Рим (Італія)	+106	+184	+119	-6	+72	+143	+119
Люксембург	+139	+227	+202	+6	+59	+152	+153

1	2	3	4	5	6	7	8
Амстердам (Нідерланди)	+162	+192	+192	+1	+196	+95	+145
Париж (Франція)	+163	+229	+220	+4	+153	+93	+138
Лондон (Великобританія)	+217	+181	+265	-3	+312	+144	+177
Копенгаген (Данія)	+174	+268	+191	+10	+170	+168	+160
Дублін (Ірландія)	+182	+201	+211	-11	+225	+139	+178
Афіни (Греція)	+68	+155	+23	-18	+49	+98	+135
Мадрид (Іспанія)	+92	+128	+108	-25	+89	+83	+113
Лісабон (Португалія)	+76	+100	+88	-21	+85	+93	+69
Відень (Австрія)	+109	+195	+99	-1	+87	+148	+132
Гельсінкі (Фінляндія)	+140	+203	+166	-3	+126	+167	+136
Стокгольм (Швеція)	+142	+188	+176	-5	+159	+93	+115
Будапешт (Угорщина)	+35	+50	+25	-10	+36	+84	+48
Нікосія (Кіпр)	+81	+184	+37	-7	+74	+127	+108
Рига (Латвія)	+46	+79	+20	-23	+67	+80	+60
Вільнюс (Литва)	+38	+63	+19	-3	+31	+80	+71
Валетта (Мальта)	+83	+155	+85	-6	+53	+81	+115
Варшава (Польща)	+30	+52	+35	-14	+24	+53	+30
Братислава (Словаччина)	+38	+72	+48	-26	+30	+59	+35
Любляна (Словенія)	+62	+114	+54	-16	+56	+95	+75
Прага (Чехія)	+41	+64	+61	-16	+23	+67	+40
Таллінн (Естонія)	+55	+92	+60	-18	+31	+113	+75
Софія (Болгарія)	+16	+49	-16	-24	+22	+47	+42
Бухарест (Румунія)	+12	+45	-10	-23	-6	+49	+58
Загреб (Хорватія)	+50	+89	+15	-9	+79	+74	+55
Середнє	+91,75	+139,36	+96,32	-10,36	+91,29	+100,71	+98,61

Джерело: систематизовано автором на підставі даних [49]

Загалом в порівнянні з іншими країнами ЄС вартість життя у Бухаресті (Румунії) є найменшою, проте дорожче, ніж у Києві на 12%. В країнах ЄС купівля одягу в багатьох випадках дешевше, ніж у Києві, в середньому на 10,36%. Відповідно до систематизованих даних можна зробити висновки, що Україна серед досліджуваних країн має нижчу вартість життя, тому є привабливою для іммігрантів та за допомогою результативної міграційної політики може бути використана на користь держави.

За проведеним дослідженням виявлено, що незалежно від рівня привабливості певної країни для імміграції, чи приросту частки емігрантів – має бути присутня результативна міграційна політика, яка визначатиме основні напрями руху держави з урахуванням глобалізаційних викликів. Результативність державної політики в сфері міграції залежить від ситуації в конкретній країні та структури міграційних потоків. Напрями регулювання міграції мають базуватися на достовірній та актуальній інформації про міграційні процеси та їх наслідки. Спеціальні заходи і політика для повернення або залучення мігрантів є позитивною рисою функціонування міграційного середовища в країні. Окрім впровадження спеціальних програм для результативної міграційної політики, країна може загалом покращувати привабливість її ринку праці.

Висновки до розділу 2

1. Проведено порівняльний аналіз показників України та країн ЄС з метою визначення ефективності міграційної політики. Згідно проведеного аналізу встановлено, що у 2017 році по відношенню до 2010 року в досліджуваних країнах спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів. Встановлено тенденцію зростання грошових переказів: у 2010 році Україна отримала від заробітчан 6,5 млрд дол. США, тоді як у 2015 році сума отриманих грошових переказів становила 8,5 млрд дол. США, а у 2017 році – 12,2 млрд дол. США. В Україні розмір заробітної плати найнижчий серед всіх країн ЄС і склав 267,1 дол. США у 2017 році. Проведений аналіз надав змогу дослідити тенденції міграції населення в умовах глобалізаційних викликів, оцінити та порівняти міграційне становище України та країн ЄС. Проведено аналіз залежності індексу безробіття, як одного з вагомих факторів впливу на міграцію, від обсягу чистої міграції в ТОП-10 країнах ЄС та Україні. Проведений аналіз залежності індексу безробіття від обсягу чистої міграції свідчить про зменшення рівня безробіття в досліджуваних країнах, окрім України та Італії. Зокрема, в країнах з нижчими показниками економічного розвитку та рівня життя й вищим рівнем безробіття спостерігається вплив населення. Проаналізовані глобальні індекси (індекс якості життя, індекс легкості ведення бізнесу, індекс людського розвитку), які характеризують притік та відтік трудового населення, враховують умови ведення бізнесу та індикатори мобільності відповідно, тобто впливають на міграційні процеси.

2. На підставі побудованої багатofакторної економетричної моделі виявлено статистичні залежності трудової міграції населення від соціально-економічних факторів. Так як саме міграція трудових ресурсів становить найгострішу проблему міграційної політики України. Аналіз коефіцієнтів парної кореляції між факторами для побудованої регресійної моделі свідчить, що одним з основних факторів впливу на трудову міграцію є розмір середньої заробітної плати. Також на трудову міграцію ще впливають такі фактори: рівень життя, наявність перспектив для заробітчан та

можливості розвитку в багатьох сферах.

3. Досліджено обсяги міграції, її напрями та сучасні тенденції з метою обґрунтування результативності міграційної політики та проведення її оцінювання. На підставі обраного методичного підходу до оцінювання міграційних процесів, було виявлено інтенсивність міграції завдяки розрахованим коефіцієнтам: прибуття, вибуття, інтенсивності міграційного обороту та міграційного приросту в Україні в період з 2010 по 2017 роки, яка демонструє скорочення інтенсивності міграції, а також перевагу в кількості іммігрантів над емігрантами. За допомогою індексу вартості життя було оцінено міграційну привабливість України в порівнянні з країнами ЄС. Враховуючи соціально-економічну ситуацію, міграційна привабливість України в порівнянні з іншими країнами, які приймають мігрантів, невисока.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

3.1. Прогнозування міграції трудових ресурсів України у контексті глобалізаційних викликів

Для здійснення прогнозу зміни міграції трудових ресурсів України з метою розвитку міграційної політики, використаємо аналіз тенденцій та їх екстраполяцію [52, с. 15]. Його суть полягає у виведенні рівняння, за допомогою якого ми маємо змогу здійснювати прогнози на подальші періоди стосовно зміни обсягу трудових мігрантів. На підставі проведеного аналізу у підрозділі 2.2, використаємо наявні в ньому дані стосовно обсягу трудових мігрантів в Україні для подальших розрахунків. Проаналізуємо дані представлені в табл. 3.1 тенденцію зміни динамічного ряду вихідних даних табл. 2.3 для подальшого визначення певної функції $Y = f(t)$ (рівняння тренду), де t – змінна часу, Y – теоретичний рівень ряду. Оскільки для здійснення прогнозу ми використаємо 7 років, то зміна часу позначається від -3 до 3 зі зміною на одиницю.

Таблиця 3.1

Розрахунок показників для визначення очікуваного обсягу трудових мігрантів
України

Роки	Обсяг міграції трудових ресурсів, тис. осіб (y_t)	Δ_t	Змінна часу (t)	$y_t \times t$
2011	84,5	-	-3	-253,5
2012	86,7	2,2	-2	-173,4
2013	83,4	-3,3	-1	-83,4
2014	78	-5,4	0	0
2015	76,9	-1,1	1	76,9
2016	79,2	2,3	2	158,4
2017	83,8	4,6	3	251,4
Разом	572,5	-0,7	0	-23,6

Джерело: розраховано та систематизовано автором на підставі [38; 41; 42], [52, с. 15].

Оскільки ланцюгові абсолютні прирости динамічного ряду y_t відносно стабільні, тому тенденцію можна описати лінійною функцією:

$$Y_t = a + bt \quad (3.1)$$

Обчислимо параметри трендового рівняння a та b , використовуючи розрахункові дані табл. 3.1.

$$a = \frac{\sum y}{n} = \frac{572,5}{7} = 81,786 \quad (3.2)$$

Оскільки довжина ряду $n = 7$, то $\sum t^2 = 7(7^2 - 1) / 12 = 28$. Тоді маємо:

$$b = \frac{\sum y \times t}{\sum t^2} = \frac{-23,6}{28} = -0,843 \quad (3.3)$$

Лінійний тренд має вигляд:

$$Y_t = 81,786 - 0,843t \quad (3.4)$$

З даного виразу слідує, що середній рівень обсягу міграції трудових ресурсів за досліджуваний період становить 81,786 тис. осіб, а середньорічний його приріст дорівнює -0,843 тис. осіб.

Для кожного року наведемо в табл. 3.2 теоретичні рівні Y_t , тобто очікувані обсяги міграції трудових ресурсів в t -му році. При тому, що середнє значення y_t дорівнює 81,78571.

Таблиця 3.2

Розрахунок теоретичного рівня Y_t , 2011-2017 роки

Роки	Розрахунок	Y_t	$y_t - Y_t$	$(y_t - Y_t)^2$	$Y_t - \bar{y}_t$	$(Y_t - \bar{y}_t)^2$
2011	$Y_t = 81,786 - 0,843(-3)$	84,3	0,2	0,04	2,5	6,25
2012	$Y_t = 81,786 - 0,843(-2)$	83,5	3,2	10,24	1,7	2,89
2013	$Y_t = 81,786 - 0,843(-1)$	82,6	0,8	0,64	0,8	0,64
2014	$Y_t = 81,786 - 0,843 \cdot 0$	81,8	-3,8	14,44	0,0	0
2015	$Y_t = 81,786 - 0,843 \cdot 1$	80,9	-4,0	16	-0,8	0,64
2016	$Y_t = 81,786 - 0,843 \cdot 2$	80,1	-0,9	0,81	-1,7	2,89
2017	$Y_t = 81,786 - 0,843 \cdot 3$	79,3	4,5	20,25	-2,5	6,25
Разом	X	572,5	0	62,42	0,0	19,6

Джерело: розраховано автором на підставі [52, с. 15].

Суми фактичних рівнів $\sum y_t$ і розрахованих за лінійним трендом теоретичних рівнів $\sum Y_t$ однакові: $\sum y_t = \sum Y_t = 572,5$ тис. осіб.

Прогнозний, очікуваний рівень Y_{t+v} залежить від бази прогнозування та періоду упередження v . Так, припускаючи, що умови, в яких формувалась тенденція обсягу міграції трудових ресурсів, найближчим часом не зміняться, визначимо прогноз на 2020 рік. Базою прогнозування є теоретичний рівень 2017 року, період упередження $v = 3$. Очікуваний в 2020 році обсяг міграції трудових ресурсів досягне, тис. осіб:

$$Y_{t+v} = 79,3 - 0,843 \times 3 = 76,771 \quad (3.5)$$

Графічну інтерпретацію прогнозування зміни значень міграції трудових ресурсів України зображено на рис. 3.1.

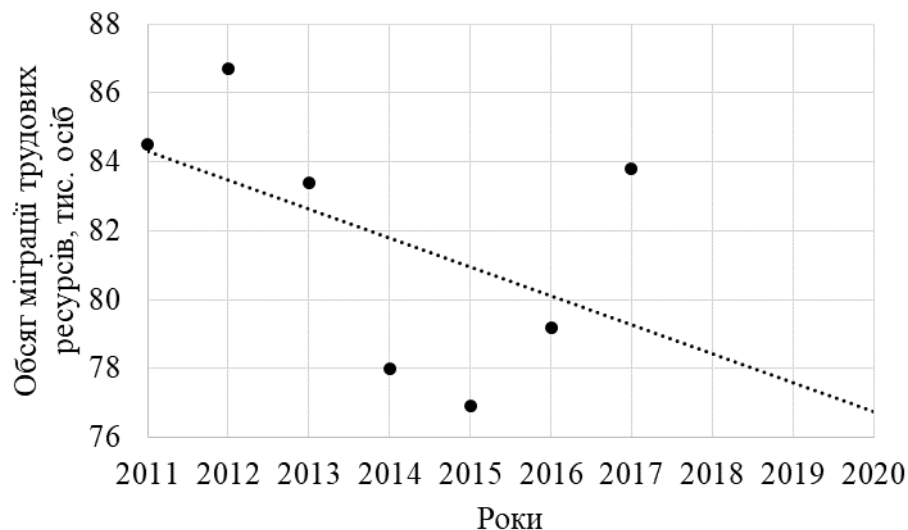

Рис. 3.1. Прогнозування зміни обсягу міграції трудових ресурсів України

Джерело: розраховано та побудовано автором.

Відповідно до рис. 3.1, можна зробити висновки, що з 2018 по 2020 роки обсяг трудових мігрантів матиме тенденцію до спаду. Це можна пояснити певними економічними, соціальними та політичними змінами в країні.

Виконаємо інтервальну оцінку (визначимо довірчі межі) прогнозного рівня з певною імовірністю $Y_{t+v} \pm t s_p$, де s_p – стандартна похибка прогнозу; t – довірче

число для прийнятого рівня імовірності; ν – період упередження.

Для цього спочатку розрахуємо залишкову дисперсію:

$$S_e^2 = \frac{1}{n-m} \sum_1^n (y_i - Y_i)^2 = \frac{1}{7-2} \cdot 62,42 = 12,484, \quad (3.6)$$

де S_e^2 – оцінка залишкової дисперсії,

m – число параметрів функції,

n – кількість спостережень.

$$S_e = \sqrt{S_e^2} = 3,53 \quad (3.7)$$

Тоді стандартна похибка прогнозу s_p становитиме:

$$s_p = s_e \sqrt{\frac{n+1}{n} + \frac{3(n+2\nu-1)^2}{n(n^2-1)}} = 3,53 \sqrt{\frac{7+1}{7} + \frac{3(7+2 \cdot 3-1)^2}{7(7^2-1)}} = 5,501 \quad (3.8)$$

Критичне значення « $t_{0,95}$ » – критерію для $\alpha = 0,05$ та числа ступенів свободи $(n-2) = 7-2 = 5$ становить $t_{0,95}(5) = 2,02$. Таким чином:

$$t \cdot s_p = 2,02 \cdot 5,501 = 11,112 \quad (3.9)$$

Отже, довірчі межі прогнозу з імовірністю 0,95 будуть складати: $76,771 \pm 11,112$ тис. осіб. Це означає, що обсяг міграції трудових ресурсів України у 2020 році за прогнозною оцінкою з імовірністю 95% становитиме від 65,659 тис. осіб до 87,883 тис. осіб.

Прогноз не може передбачати катастрофи, війни і економічні шоки. Вплив затяжної політичної кризи на динаміку міграції особливо важко прогнозувати.

Негативним наслідком даного методу здійснення екстраполяції є те, що завдяки ньому можна здійснити прогноз значень з урахуванням загальної тенденції показників, без урахування конкретних факторів впливу на їх зміну. Саме тому, після застосування даного методу здійснення прогнозованих значень, ми не можемо визначити основні причини такого спадного характеру обсягу трудових мігрантів. Враховуючи розрахунки з підрозділу 2.2, можемо зазначити, що на тенденцію прогнозу міграції трудових ресурсів України міг вплинути середній рівень заробітної плати. Міграція трудових ресурсів виступає засобом збільшення доходу працівника, професійної реалізації, накопичення досвіду.

Складнощі міграційних процесів спонукають до постійного прогнозування цього ринку. Основними тенденціями розвитку світового ринку праці є його глобалізація, посилення міграційних процесів. Глобалізація стимулює міграцію і є джерелом появи нових видів і форм переміщення трудових ресурсів. Глобалізація створює універсальні можливості та перспективи для заробітчан, тим самим сприяючи розвитку трудової міграції. Вплив глобалізації на трудову міграцію проявляється у розширенні числа країн походження мігрантів та зростанні кількості висококваліфікованих мігрантів. В контексті глобалізаційних викликів формуються умови для полегшення трудової міграції, тобто з розвитком глобалізації бар'єри в'їзду до країн знижуються.

3.2. Удосконалення міграційної політики України на підставі досвіду країн ЄС

Розвиток збалансованої міграційної політики України потребує формування і прийняття ефективних управлінських рішень. Особливої актуальності набуває розроблення заходів, спрямованих на ефективне управління міграційними процесами. Міграційні процеси впливають на економічну, політичну та соціальну ситуацію будь-якої країни, тому ефективне управління міграційними процесами є актуальним. Для регулювання та ефективного управління міграційними процесами держава має вирішити ряд проблем, що вимагають аналізу і практичного їх вирішення. Міграційні процеси посилюють проблеми безробіття, відтоку капіталів за кордон, відпливу «мізків» за кордон, соціальної напруженості тощо [53, с. 552].

Державне регулювання міграції здійснюється шляхом формування та реалізації міграційної політики. При формуванні міграційної політики держави важливе значення має урахування особливостей міграційної ситуації та обумовлених нею викликів.

Від міграційної політики кожної держави залежать як позитивні, так і

негативні наслідки явища трудової міграції. До позитивних наслідків, при ефективній міграційній політиці, варто віднести наступні:

- зниження бідності за рахунок покращення добробуту домогосподарств з мігрантами;
- притік грошових переказів трудових мігрантів;
- зменшення рівня безробіття та напруги на ринку праці;
- набуття мігрантами досвіду, знань, притік технологій та інновацій;
- зв'язок з діаспорою.

До негативних наслідків слід віднести: руйнування сімей, втрата країною працездатного населення. Тому важливою умовою ефективної міграційної політики є мінімізація негативних наслідків від міграції трудових ресурсів та посилення позитивних наслідків.

Міграційна політика є основним елементом управління міграційними процесами. При формуванні міграційної політики та розробці конкретних заходів з її реалізації ключовим є визначення її бажаного результату, наприклад, задля національної безпеки, забезпечення країни трудовими ресурсами, компенсації демографічних втрат.

Формування міграційної політики в умовах глобалізаційних викликів повинно передбачати моніторинг факторів та наслідків міграції населення країни, і відповідних результативних показників по закінченню впровадження міграційної політики. Міграційна політика вимагає від країн використання інструментів стримування міграційних потоків в умовах нестабільності внутрішнього економічного, політичного та соціо-демографічного середовища.

Міграційна політика переважно спрямована на регулювання та контроль перетину кордону. При формуванні міграційної політики важливе місце займає врегулювання відносин з діаспорою, а саме заохочення повернення мігрантів на батьківщину задля використання їхнього соціального, інвестиційного, трудового та інтелектуального потенціалу. Реєміграція населення країни є одним з перспективних напрямів реалізації міграційної політики. Так, К. Даєрманн

(Dustmann C.) та Дж. С. Гьорлах (Görlach J.S.) [54] розробили загальну модель взаємозалежності економічних факторів (показники споживання, пропозиції робочої сили, інвестицій в людський капітал, обсягів грошових переказів) прийняття мігрантами рішень щодо повернення в рідну країну.

Приєднання до міжнародних механізмів регулювання міграції є важливим етапом у формуванні єдиного міграційного простору та відповідатиме інтересам економічного розвитку держави. Міжнародні механізми регулювання міграції дозволяють виявити спільні інтереси у сфері міграцій та знайти шляхи розв'язання обумовлених міграцією проблем. Одним з напрямів міжнародної співпраці між країнами є заохочення зворотної міграції. Така модель міграції, яка ґрунтується на зазначених вище складових, вигідна як країнам походження, так і призначення мігрантів, оскільки країни походження отримують заробітки їх громадян за кордоном, а країни призначення – необхідні для них трудові ресурси, а також зворотна міграція має запобігти «відтоку мізків».

Хоча здебільшого питання міграційної політики залишаються в компетенції національних урядів, проте існують переконливі приклади, коли міграція успішно регулюється на міждержавному рівні. Найбільш показові з них – формування спільної міграційної політики Євросоюзу, а також вироблення єдиних для світу підходів до захисту біженців та надання притулку. Держави погоджуються на таку співпрацю, оскільки вона відповідає їх інтересам, і готові добровільно виконувати певні вимоги, які нею передбачаються, тому що позиція аутсайдера може позбавити їх вигід міжнародної співпраці [25, с. 89].

При формуванні заходів регулювання міжнародної міграційної політики України, важливим є врахування зарубіжного досвіду. В межах удосконалення міграційної політики України необхідно брати до уваги зарубіжний досвід, зокрема країн ЄС. Міграційна політика України має сприяти зниженню факторів щодо масового виїзду населення. Можна надати приклад міграційної політики відносно українських громадян, що проживають за кордоном на прикладі Польщі. Позитивними рисами міграційної політики Польщі було стимулювання повернення

польських громадян із-за кордону та залучення трудових мігрантів до місцевого ринку.

Після вступу до ЄС у 2004 році в Польщі відбувся відтік людей до Німеччини, Нідерландів, Великобританії та інших європейських країн. У 2011 році був проведений перепис населення, завдяки якому були відслідковані проблеми міграції та виявлена кількість емігрантів (1,9 млн поляків). Це допомогло уряду удосконалити міграційну політику. Щоб зрозуміти масштаби проблеми, у 2011 році уряд Польщі здійснив перепис населення, який показав, що 1,9 млн поляків емігрували. Задля вирішення проблеми трудової міграції населення, Польща почала залучати трудові ресурси з інших країн, створювати вигідні умови для іноземців у вищих навчальних закладах та спрощувати умови для ведення бізнесу. Для повернення трудових ресурсів в Польщі надають консалтингову допомогу у знаходженні житла, роботи і медичного забезпечення за допомогою програми «Повертайтеся».

Незважаючи на стабільне економічне зростання на рівні більше 3% ВВП, починаючи з 2014 року, та притік іноземних інвестицій в Польщі зберігається тенденція еміграції. Польща має намір й надалі залучати студентів і працівників з інших країн, в першу чергу з України.

Центрально-Східна Європа є головним внутрішнім донором трудової міграції ЄС, а Польща і Румунія – безумовні лідери цього процесу. Громадяни цих країн становлять найбільшу частку у Великобританії, Німеччині, Італії та Іспанії. Масштаб цього явища можна зрозуміти поглянувши на відсоткове співвідношення трудових мігрантів від загального населення країни. За кордоном працюють 6,6% поляків, тоді як в Румунії цей показник 14%.

Розглядаючи подібні стратегічні рішення в удосконаленні міграційної політики в країнах Центральної Європи, можна відзначити два напрямки повернення заробітчан в рідну країну:

– монетарні стимули (через зниження податків, збільшення заробітної плати або введення пільгових періодів) стимулюють повернення тих, хто шукав більш високих доходів;

– допомога в працевлаштуванні (за допомогою держпрограми працевлаштування, а також курсів та центрів кар'єрного розвитку) стимулюють повернення "економічних біженців", що рятуються від відсутності роботи.

Незважаючи на позитивний тренд зворотної трудової міграції в Польщі і Румунії, в обох країнах все ще наявний дефіцит трудових ресурсів. І ці країни знайшли способи знайти тимчасову заміну своїм громадянам: в Польщі переважають українці, в Румунії – молдавани.

Для порівняння розглянемо міграційну ситуацію в Латвії. У 1991 році населення Латвії становило 2,7 млн осіб, наразі – близько 1,9 млн осіб. Після світової кризи ВВП Латвії зменшилося на 18% в 2009 році, з країни мігрували трудові ресурси, відбувся «відтік мізків». У Латвії дефіцит трудових ресурсів, проте, на відміну від Польщі, в Латвії негативно сприймають ідею щодо залучення іммігрантів. Це може бути через загрозу агресії з боку РФ.

Латвія надає емігрантам, які повернулися, робочі місця в державному секторі, а також організовує літні табори, школи з вивчення латиської мови, та народні фестивалі по всьому світу для підтримки національної культури. У 2013 році Латвія уклала договір про визнання подвійного громадянства з окремими країнами.

Вивчення досвіду Латвії у роботі з діаспорою є принципово важливим для України. Більшість діаспорян готові повернутися, щоб відкрити власну справу, тому у м. Цесісі (Латвія) почали прийом заявок на фінансування проектів, з яким можна отримати грант у 2 000 євро, та вже за перший рік діаспоряни відкрили у місті 10 підприємств. Досвід невеликого міста у Латвії став відомий та згодом участь у програмі стали брати й колишні мешканці інших латвійських міст, які захотіли переїхати до м. Цесіса. Цю практику стали впроваджувати й інші регіони місцевого самоврядування. Таким чином в Латвії у 2018 році з'явилися державні програми щодо повернення діаспори, був створений грантовий фонд для допомоги, де за

наявності гарного бізнес-плану можна отримати грант на суму до 9 000 євро (кожен з регіонів виділятиме по 36 000 євро). Важливою умовою участі у конкурсі є реєстрація проживання за кордоном. Також за допомогою бази соціального житла в Латвії тим, хто прожив за кордоном останні 3 роки, надається безкоштовно житло на 2 роки за умови, що ці люди працевлаштуються або відкриють власний бізнес та переїдуть до нового житла за цей час.

«Блакитна карта» (англ. *Blue card*) – електронне посвідчення, яке підтверджує право на проживання та роботу в одній з країн ЄС (за винятком Данії, Великобританії та Ірландії). Причиною створення блакитної карти у 2009 році стало значне старіння населення ЄС та браком місцевих кадрів. І хоча ця проблема стосується всіх країн ЄС Ірландія, Данія і Великобританія від проекту відмовилися. Це програма ЄС з працевлаштування кваліфікованих кадрів з-за кордону, при цьому у кожній країні ЄС свої особливості її реалізації. «Блакитна карта» розрахована на представників дефіцитних професій (вчених, лікарів, інженерів, математиків) і значно полегшує переїзд на роботу. Отримати «блакитну карту» може той, хто: не є громадянином ЄС; має вищу освіту або кваліфіковану підготовку; має трудовий договір або офіційну пропозицію з працевлаштування [54].

Глава IV Директиви 2009/50 [55] визначає, що «Блакитна карта» має певні переваги, серед яких:

- умови праці (мінімальний рівень заробітної плати становить 150% від середньої зарплати в країні (п. 2 ст. 5 Директиви), при цьому для окремих спеціальностей в різних країнах ЄС можуть бути встановлені підвищені тарифи в залежності від потреби в фахівцях; після звільнення власнику карти надається три місяці для пошуку нової роботи);

- гарантується право на возз'єднання із сім'єю (п. 4 ст. 15 Директиви);

- надається право вільно пересуватися по ЄС, затримуючись в будь-якій країні на термін до 12 місяців;

- національне законодавство країн ЄС передбачає для власників «Блакитних карт» скорочений термін проживання для отримання постійної посвідки на

проживання (ПНП). Наприклад, в Німеччині по «Блакитній карті» постійне місце проживання (ПМП) видається через 33 місяці, а за умови знання мови на рівні B1 і регулярних виплат в пенсійний фонд досить 21 місяця. Тоді як зазвичай необхідно прожити у країні 5 років;

– власник «Блакитної карти» має право претендувати на всі базові соціально-економічні блага, гарантовані громадянам країни.

На підставі проаналізованого зарубіжного досвіду, вважаємо доцільним впровадити державні програми зі сприяння поверненню українських трудових мігрантів та залучення висококваліфікованих іммігрантів.

В деяких країнах ЄС уряди розробляли окремі заходи для зменшення негативних наслідків міграції, проте результативність міграційної політики в різних країнах не дозволяє зробити однозначних висновків про результативність тих чи інших заходів.

Рекомендації щодо вдосконалення міграційної політики України з урахуванням досвіду країн ЄС:

1) провести перепис населення задля того, щоб бути проінформованими щодо наявної кількості населення в державі, і відповідно до результатів якого можна скоригувати заходи міграційної політики держави;

2) сприяти активізації та розвитку міжнародного співробітництва з міграційними та соціальними службами, міністерствами праці країн ЄС та інституціями ЄС у сфері міграції для залучення трудових ресурсів з-за кордону з метою запобігання дефіциту працівників та забезпечення економічного розвитку на прикладі досвіду сусідніх країн ЄС;

3) адаптувати законодавство шляхом приведення у відповідність з європейськими стандартами угод та договорів, у тому числі впровадити створення державних програм, які матимуть сформовану процедуру надання пільг, наприклад, для відкриття власного бізнесу. Оскільки після повернення в рідну країну, трудові мігранти в змозі відкрити власну справу та, тим самим, створити додаткові робочі місця;

4) впровадити заходи щодо протидії нелегальній міграції за допомогою посилення міграційного контролю та організації повернення виявлених нелегальних мігрантів на батьківщину;

5) впровадити спеціальні трудові програми із залучення висококваліфікованих іноземних фахівців представників дефіцитних професій (вчених, лікарів, інженерів, математиків) на прикладі 25 країн ЄС (електронне посвідчення «Блакитна карта») задля того, щоб українське законодавство відповідало європейським стандартам міграційної політики;

6) спростити механізми для переказу коштів в Україну, наприклад щодо зняття валютних обмежень, зниження контролю над грошовими переказами.

Ефективність міграційної політики буде досягнуто, якщо уряд, наприклад, спровадить національний план дій з питань міграційної політики, який враховуватиме специфіку економічного розвитку України. Цей план повинен включати пріоритети держави, реалізацію програм/заходів та очікувані результати.

Зазначені вище пропозиції щодо удосконалення міграційної політики України можуть бути науковою основою, при визначенні державної політики управління міграційними процесами. Реалізуючи запропоновані заходи щодо удосконалення міграційної політики України, доповнюючи та змінюючи їх відповідно до актуальних реалій суспільного життя можна сподіватися на зменшення негативних наслідків, які можуть виникнути внаслідок міграційних процесів [53, с. 553].

Висновки до розділу 3

1. На підставі наявного тренду міграційних потоків України, за допомогою аналізу тенденцій та екстраполяції даних було здійснено прогнозування зміни обсягу трудових мігрантів з України в умовах глобалізаційних викликів. Глобалізація сприяє зростанню обсягу трудових мігрантів та відкриває для заробітчан більше можливостей. Здійснений прогноз дозволив встановити, що показник обсягу трудових мігрантів матиме тенденцію до зменшення: очікуваний обсяг трудових мігрантів у 2020 році досягне 76,771 тис. осіб, тоді як у 2017 році обсяг трудових мігрантів становив 83,8 тис. осіб. Розрахувавши стандартну похибку прогнозу, було встановлено довірчі межі прогнозу за якими з імовірністю 95% очікуваний обсяг трудових мігрантів у 2020 році становитиме від 65,659 тис. осіб до 87,883 тис. осіб. Проте прогноз не враховує конкретні фактори впливу на зміну прогнозних значень, а також не передбачає катастрофи, війни і економічні шоки.

2. Нами було розглянуто досвід країн ЄС та виділено два напрями повернення заробітчан в рідну країну: монетарні стимули та допомога в працевлаштуванні. Виявлено, що країни ЄС проводять політики залучення висококваліфікованих іммігрантів, їх повернення на батьківщину, побудову налагодження зв'язків з діаспорою. Іммігранти з бідніших країн використовуються як поповнення кількості робочої сили для запобігання дефіциту працівників та забезпечення економічного розвитку країни. Натомість в Україні втрата висококваліфікованих працівників є перешкодою на шляху до економічного розвитку держави в умовах глобалізаційних викликів. На основі досвіду країн ЄС було розроблено рекомендації щодо удосконалення міграційної політики України, серед яких: залучення трудових мігрантів з інших країн, передача міграційних питань місцевим органам влади, створення державних програм у сфері міграції, прийняття національного плану дій з питань міграційної політики.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі в результаті проведених досліджень розв'язано важливі наукові задачі, що стосуються розробки науково-методичних засад і практичних рекомендацій щодо удосконалення міграційної політики України в умовах глобалізаційних викликів. На основі проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. У ході проведеного дослідження формування міграційної політики в контексті розвитку наукових теорій міграції нами було надано авторське трактування сутності поняття «міграційна політика» – це сукупність заходів зі сторони держави щодо ефективного регулювання міграційними процесами для забезпечення сталого економічного розвитку держави, його відповідності глобалізаційним викликам сьогодення, а також розвитку і конкурентоспроможності держави на міжнародному ринку праці. Досліджено формування міграційної політики у контексті теорій міграції і встановлено, що за неореалістичним підходом формування міграційної політики має здійснюватися з урахуванням національної безпеки держави, а за ліберальним підходом вагому роль має відігравати міжнародна співпраця. Виявлено відмінність зазначених підходів від конструктивістського підходу, який при формуванні міграційної політики має враховувати інтереси держав (рушії міжнародних відносин), що здатні трансформуватися в процесі взаємодії між ними.

2. На підставі розглянутих наукових теорій міграції було встановлено вагомі фактори впливу на міграцію, до яких можна віднести: можливість професійної самореалізації для населення, відповідність між рівнем оплати праці та вартістю життя в країні, політична нестабільність, рівень безпеки, купівельна спроможність населення, заборгованість по заробітній платі, рівень економічного розвитку країни, підприємницькі можливості, умови ведення бізнесу та інше.

3. На підставі розглянутих методичних підходів до оцінювання результативності міграційної політики, обґрунтовано, що зазвичай його проводять наступним чином: здійснюється розрахунок основних показників міграції;

використовується методика інтегрального оцінювання міграційного клімату через побудову середніх зважених показників; застосовується метод Дельфі. Тобто узагальнення зазначених підходів до оцінювання результативності міграційної політики надало змогу зробити висновок, що існує велика кількість загальних абсолютних та відносних показників, які надають змогу визначити стан міграційної політики.

4. Для проведення аналізу стану міграційної політики України та країн ЄС, було використано наступні показники: кількість населення в країнах, обсяг чистої міграції, частка емігрантів до загальної кількості населення, рівень безробіття, грошові перекази мігрантів, заробітна плата у досліджуваних країнах. За результатами аналізу спостерігається істотне зростання чисельності емігрантів з 2010 по 2017 рік. Виявлено, що в Україні розмір заробітної плати у 2015 році становив 192 дол. США – це найнижче значення серед всіх країн ЄС за досліджуваний період із 2010 року по 2017 рік. Було встановлено залежність індексу безробіття від обсягу чистої міграції, що свідчить про зменшення рівня безробіття в досліджуваних країнах, окрім України та Італії. Зокрема, в країнах з нижчими показниками економічного розвитку та рівнем життя й вищим рівнем безробіття спостерігається вплив населення.

На підставі проведеного аналізу виявлено вплив глобалізаційних процесів на ефективність міграційної політики як країн ЄС, так і України. Відповідно до цього було обґрунтовано необхідність проведення аналізу глобальних індексів (якості життя, легкості ведення бізнесу, людського розвитку), які характеризують мобільність (чисту міграцію), купівельну спроможність населення, вартість життя, соціально-економічну стійкість країни, умови ведення бізнесу, співвідношення ціни на житло до доходу населення, тощо. Результати аналізу свідчать про різке підвищення індексу якості життя України з 31,86 (2013 рік) до 95,96 (2018 рік), відповідно це більше на 64,1 п. Оскільки значення індексу становлять менше 100 (200-бальна шкала), то країна має низький рівень якості життя, що сприяє еміграції трудового населення до інших країн, у тому числі й країн ЄС. Аналіз індексу легкості ведення бізнесу України вказує на його зростання з 61,52 бали (2014 рік)

до 68,25 бали (2018 рік) зі 100 можливих балів. За результатами досліджуваного періоду (2014-2018 роки) Україна піднялася в рейтингу легкості ведення бізнесу на 24 позиції. Виявлено, що Україна входить до групи країн з високим рівнем людського розвитку, що підтверджує значення індексу у 2017 році – 0,751 та 88 місце, яке вона посіла серед 189 країн світу, де всі країни ЄС увійшли у групу країн з дуже високим рівнем людського розвитку. Аналіз індексів свідчить про непривабливість України для зворотних мігрантів та іммігрантів, а також впливає на рішення українців щодо еміграції з України до країн ЄС.

5. За результатами проведеного кореляційно-регресійного аналізу виявлено, що найбільшою мірою на зміну обсягу міграції трудових ресурсів України впливає середня заробітна плата, яка може гарантувати гідний рівень життя мігранта та його родини, її параметр становить 0,048 (в рівнянні регресії). Обґрунтовано, що окрім оплати праці на міграцію трудових ресурсів України ще впливають наступні фактори: гарантія безпеки; рівень життя; політична стабільність в країні; купівельна спроможність населення; потенціал розвитку та освіти дітей; самореалізація; підприємницькі можливості, навіть щодо легкості відкриття та ведення власного бізнесу; соціальний захист, у тому числі наявність в країні програм соціального забезпечення; можливість вибору робочого місця з урахуванням особистих вподобань тощо.

6. Досліджено обсяги міграції, її напрями та сучасні тенденції з метою обґрунтування результативності міграційної політики та проведення її оцінювання. На підставі обраного методичного підходу до оцінювання міграційних процесів, було виявлено інтенсивність міграції завдяки розрахованим коефіцієнтам (прибуття, вибуття, інтенсивності міграційного обороту та міграційного приросту) в Україні в період з 2010 по 2017 роки. Розрахунок демонструє скорочення інтенсивності міграції, а також перевагу в кількості іммігрантів над емігрантами. Встановлено, що Україна серед досліджуваних країн має нижчу вартість життя, тому є привабливою для іммігрантів, а за допомогою результативної міграційної політики може бути використана задля ефективного економічного розвитку держави.

7. Здійснено прогнозування міграції трудових ресурсів України та обґрунтовано, що глобалізаційні виклики мають спонукати керівництво будь-якої держави здійснювати регулярно моніторинг та прогнозування міграційних процесів. До основних глобалізаційних проблем, які впливають на міграцію трудових ресурсів варто віднести: воєнні дії, економічні санкції, тероризм, політичні переслідування, техногенні катастрофи, природні катаклізми, нерівномірність розвитку країн. З огляду на це, глобалізаційні виклики спонукають уряд до удосконалення міграційної політики держави. Результати здійсненого прогнозування міграції трудових ресурсів України з урахуванням глобалізаційних викликів до 2020 року показали, що обсяг трудових мігрантів України матиме тенденцію до спаду. Розрахунок обсягу міграції трудових ресурсів України у 2020 році за прогнозною оцінкою становить 76,771 тис. осіб, тоді як з врахуванням довірчих меж прогнозу ($\pm 11,112$ тис. осіб) з імовірністю 95% складатиме від 65,659 тис. осіб до 87,883 тис. осіб.

8. Надані науково обґрунтовані рекомендації з питань ефективного регулювання міграцією трудових ресурсів на державному рівні, які нададуть змогу удосконалити міграційну політику України у відповідності до розвитку глобалізаційних процесів та сучасних вимог сьогодення. Визначено основні заходи для удосконалення міграційної політики України на підставі досвіду країн ЄС, а саме: провести перепис населення, залучити трудових мігрантів з-за кордону, впровадити створення державних програм, впровадити заходи щодо протидії нелегальній міграції, впровадити спеціальні трудові програми із залучення висококваліфікованих іноземних фахівців представників дефіцитних професій, спростити механізми для переказу коштів в Україну та розробити заходи з вирішення міграційних питань України.

Список використаної літератури

1. Бублій М. П. Методологічні засади формування міграційної політики в Україні // Актуальні проблеми державного управління. 2009. №2. С. 131-139.
2. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 403 с.
3. Відякіна М. М. Трансформація міграційної політики країн Західної Європи в умовах розширення ЄС: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2009. 21 с.
4. Голюков А. П., Довгаль О. А., Беренда С. В., Гончаренко Н. І., Григорова-Беренда Л. І. та ін. Міжнародні економічні відносини : підручник. Х: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 464 с.
5. Денисюк С. Ф. Напрямки розвитку міграційної політики в Україні // Форум права. 2008. № 3. С. 111-115.
6. Кокорева О. В. Міграційна політика в системі економічної безпеки національної економіки // Вісник Донецького національного університету: «Економіка і право». 2010. Вип. 2. Т.1. С. 172-177.
7. Малиновська О. А. Міграційна ситуація та міграційна політика в Україні. К.: НІСД, 1997. 171 с.
8. Малиновська О. А. Міграційна політика: теоретичні підходи та напрями наукового аналізу // Демографія та соціальна економіка. 2018. № 2 (33). С. 27-37.
9. Meyers E. Theories of international migration policies – a comparative analysis // International migration review. 2000. Vol. 34. №. 4. PP. 1247-1251.
10. Моисеенко В.М. Территориальное движение населения: характеристика и проблемы управления: учебник. – М.: Мысль, 1985. 118 с.
11. Петрова Т. П. Концепція державної міграційної політики України: цільова орієнтація і основні напрямки. Н.-д. центр з проблем зайнятості населення та ринку праці. – К. : [б. в.], 1996. 41 с.
12. Риндзак О. Т. Державна міграційна політика в контексті пріоритетів національної безпеки України // Економіка України. 2016. № 12. С. 72-81.

13. Хомра А.У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. К. : «Наук. Думка». 1979. 146 с.
14. Zolberg A. The Matters of State: Theorizing immigration policy // The Handbook of International Migration / Ed by C. Hirschman, P. Kasinitz, J. DeWind. New York. 1999. PP. 71-93.
15. Шиманська К. В. Міграція людських ресурсів в умовах геоекономічних трансформацій: регіональний вимір: монографія. Ж: ЖДТУ. 2017. 588 с.
16. G. S. Becker Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education // Columbia University Press for the National Bureau of Economic Research. – New York, 1964.
17. Shultz N. Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities. In: Human Resources // Fiftieth Anniversary Colloquium VI. N.Y. 1975. 69 p.
18. Oded Stark and David E. Bloom The New Economics of Labor Migration // The American Economic Review. Vol. 75. №2, Papers and Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of the American Economic Association. 1985. PP. 173-178.
19. Immanuel Wallerstein The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century. New York: Academic Press. 1974.
20. Immanuel Wallerstein The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy. New York: Academic Press. 1980. PP. 1600-1750.
21. Immanuel Wallerstein The Modern World-System III: The Second Era of Great Expansion of the Capitalist World-Economy. New York: Academic Press. 1989. PP. 1730-1840.
22. Zelinsky, W The hypothesis of the mobility transition. The Geographical Review LX1. 1971. PP. 219-249.
23. Taylor E. J.; Harvard University. Migration and Development Program. Differential migration, networks, information and risk // Research in human capital and development. Vol. 4: Migration, human capital, and development, AI Press, Greenwich. №11. October 1984. PP. 147-171.

24. Everett S. Lee A Theory of Migration // Demography. 1966. № 1. Vol. 3. PP. 47-57.
25. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К.: НІСД. 2018. 472 с.
26. Прогноз міграції між ЄС, Вишеградською четвіркою та країнами Східної Європи: наслідки скасування візового режиму // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Центр східних досліджень. 2014. 184 с.
27. Герасименко С. С., Головач А. В., Єріна А. М. Статистика: підручник. К: КНЕУ. 2000. 467 с.
28. Волошин Г. В. Інтегральне оцінювання міграційного клімату країн-членів ЄС // Економічний часопис-XXI. 2011. № 7-8. С. 17-19.
29. Офіційний сайт The World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/>
30. Migration data portal (IOM's Global Migration Data Portal). URL: https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs_&t=2017
31. Gross Average Monthly Wages // United Nations Economic Commission for Europe. URL: https://w3.unece.org/PXWeb2015/pxweb/en/STAT/STAT__20-ME__3-MELF
32. Quality of life // NUBMEO. URL: <https://www.numbeo.com/quality-of-life/>
33. Rankings & Ease of Doing Business Score // The World Bank. URL: <http://www.doingbusiness.org/en/data/doing-business-score>
34. Human Development Data (1990-2017) // United Nations Development Programme. Human Development Reports. URL: <http://hdr.undp.org/en/data>
35. Міграційний профіль України за 2017 рік. 2018. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/migprofil_2017.pdf
36. Frolova A. A. Development of international labour migration in Ukraine. // Proceedings of XXVII International scientific conference «New step in science». Morrisville, Lulu Press. 2018. PP 50-55.
37. Малиновська О. А. Міграційна статистика в Україні та шляхи її удосконалення // Національний інститут стратегічних досліджень. 2014. №12. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1694/>

38. Уряд проводить системну роботу для мінімізації негативних наслідків трудової міграції та створення умов для повернення українських громадян // Офіційний веб-портал Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15731.html>

39. Средняя заработная плата в Украине, динамика // Finstat. URL: <https://finstat.info/srednyaya-zarabotnaya-plata-v-ukraine>

40. Рівень безробіття в Україні // Міністерство фінансів. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/2017>

41. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном, працевлаштованих суб'єктами господарської діяльності, що мають відповідну ліцензію, у 2010-2014 роках // Міграційний профіль України за 2010-2014 роки. 2015. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/pr2014.pdf

42. Чисельність громадян України, які тимчасово працювали за кордоном, працевлаштованих суб'єктами господарської діяльності, що мають відповідну ліцензію, у 2011-2015 роках // Міграційний профіль України за 2011-2015 роки. 2016. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/mig_profil/MP2015.pdf

43. Informacje, komentarze i wypowiedzi: Personnel Service // CEO.com.pl Biznes w praktyce. URL: <https://ceo.com.pl/dyrektor-prezes/personnel-service>

44. Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii. URL: <https://www.mpit.gov.pl/>

45. Міграційний рух населення // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

46. Зовнішня трудова міграція населення України / Державний комітет статистики України. Український центр соціальних реформ. К. 2009. 120 с.

47. Звіт щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні / Міжнародна організація праці. Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи – Будапешт МОП. 2013. 98 с.

48. Зовнішня трудова міграція (за результатами модульного вибіркового обстеження). Статистичний бюлетень. К.: Державна служба статистики України, 2017. 36 с.

49. Expatistan's Cost of Living Map of Europe // Expatistan. URL: <https://www.expatisitan.com/cost-of-living/index/europe>

50. Методичні вказівки до виконання розрахункової роботи з дисципліни «Статистика» для студентів напряму підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка». Уклад.: Серебренніков Б. С., Кухарук А. Д. К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка»». 2013. 22 с.

51. Фролова А. А. Заходи ефективного управління міграційними процесами України // Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф., 19 жовтня 2018 р. – Київ: Нац. авіац. ун-т, 2018. С. 552-553.

52. Dustmann C., Görlach J.S. The economics of temporary migrations. // Journal of Economic Literature 2016. № 54 (1) PP. 98-136.

53. Frolova A. A. Development of international labour migration in Ukraine. // Proceedings of XXVII International scientific conference «New step in science». Morrisville, Lulu Press., 2018. PP. 50-55.

54. Essential information // EU Immigration Portal. Practical information on moving to the European Union. URL: https://ec.europa.eu/immigration/blue-card/essential-information_en

55. Council Directive 2009/50/EC of 25 May 2009 on the conditions of entry and residence of third-country nationals for the purposes of highly qualified employment // Official Journal of the European Union, L 155, 18 June 2009. PP 17-29.